

İSLÂM ORUCU'NUN MENŞEİ İLE İLGİLİ OLARAK HZ. PEYGAMBER HAKKINDAKİ BAZI İDDİALARIN TETKİKİ

□ Dr. Ali Osman ATEŞ*

miştir. Bunların her biri, kendi dinlerinin Kıyâmet'e kadar devam edeceği görüşünde olup, kendi dinlerinin başka bir din tarafından neshedileceğini kabul etmemişlerdir. Bu görüşün tabii bir sonucu olarak da Yahudiler tarafından, Hristiyânlık ve İslâmiyet, Allah katından gönderilen Hak Din olarak kabul edilmemiştir. Hristiyânlar ise, Hz. İsa'nın gönderilmesiyle Yahudiliğin neshedildiğini savundukları halde, kendi dinlerinin neshedilmiş olmasını kabul etmediklerinden, İslâmiyet'in Allah tarafından gönderilen en son ilâhî din olduğu gerçeğini reddetmişlerdir. Bu sebeble de her iki dine mensup müsteşrikler, İslâm'la ilgili olarak yaptıkları çalış-

O ruç ibâdetinin Hz. Âdem'den itibaren gönderilmiş olan bütün semâvî dinlerde farz olduğu zamanla insanlığa yeni peygamberlerin gönderilmesini gerektiren şartlar esnâsında, oruç ibâdetinin de dejenerasyona uğrayarak, aslı şeklini yitirdiği veya tamamen terk edildiği anlaşılmaktadır. Gönderdiği peygamberleri aracılığıyla kullarına buyruklarını yenileyen Allah (C.C.), son olarak, tüm insanlığa gönderdiği son Peygamber Hz. Muhammed aracılığıyla Tevhîd Dini'ni yeniden ihyâ etmiştir. Bu sebeble Kur'ân'ın diliyle Allah'ın gönderdiği son peygamber Hz. Muhammed, son din de O'nun getirdiği İslâmiyet olmuştur.⁽¹⁾

Allah'ın insanlığa gönderdiği son buyruklarını ihtivâ eden son Tevhîd Dini İslâm, kendinden önceki dinleri neshetmiştir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Hak Dinin ancak İslâm Dini olduğu, Allah katında İslâm'dan başka hiçbir dinin kabul edilmeyeceği açıkca bildirilmiştir.⁽²⁾

İslâm'ın kendinden önceki dinleri neshettiği hususu, özellikle iki semâvî din olan Yahudilik ve Hristiyânlığın mensupları tarafından kabul edilme-

*) Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyât Fakültesi

1) 5. Mâide, 3; 33. Ahzâb, 40.

2) 3. Al-i İmrân, 19, 95

malarda, İslâmiyet'in Yahudilik ve Hristiyânlık'tan adapte edilen hususlarla, insan eliyle (Hz. Muhammed tarafından) ortaya konulmuş, ilâhî niteliği olmayan bir din olduğu iddiasını ortaya atmışlardır. Bu görüş doğrultusunda hareket ederek, İslâm'ın ibâdet ve esaslarına önceki dinlerden kaynak aramışlar ve onun Allah katından gönderilen vahiy mahsülü bir din olmadığı iddiasını ileri sürmüşlerdir. Bu görüş sahiplerine göre, Hz. Muhammed gerçek bir peygamber olmadığı gibi, Kur'ân da Allah katından gönderilen ilâhî bir kitap değildir. Bunların her birine göre, tahrîf edilmiş, aslı ortadan kaybolmuş Tevrât ve İnciller son kitaptır ve Yahudilik veya Hristiyânlık da hak ve son dindir.

Bu görüş doğrultusunda hareket eden müsteşrikler, İslâm'ın beş temelinden biri olan orucun da Yahudilik veya Hristiyânlık'tan alındığını ileri sürmüşlerdir. Nitekim M. Watt bu konuda şu görüşleri ileri sürmektedir:

“Yahudilerle bozuşma birçok yönden kendini gösterdi. Başka belirli değişiklikler de getirdi. Görünüşe göre o zamana kadar müslümanlar, hiç değilse Ensâr, muhtemel olarak Yahudilerin Büyük Keffâret bayramlarını tutmaktaydılar ve Muhammed de müslümanların hepsinin bunu yapmasını 623'de emretmişti. (Muhtemel olarak Temmuz'da). 624 Şubat veya Mart'ında Keffâret Günü yerine Ramazan ayında oruç farz oldu. Ramazan 26 Şubat 624'de başladı ve bazı kaynaklar müslümanların Bedir Savaşı sırasında Mart'ın başında orucu denediklerini yazar. Bununla beraber orucun Bedir Savaşı'ndan sonra farz olduğu ve bundan maksadın da Yahudi bayramının İsrâiloğullarının Kızıldeniz'de Firavun ve ordusundan kurtuluşlarının anısı olması gibi, bu zaferi kutlamak olduğu akla çok yakın gelmektedir.”⁽³⁾ Watt'ın bu fikirlerini Maxime Rodinson da aynen benimsemiştir.⁽⁴⁾

Watt'ın, orucun menşei askerî bir zafer veya siyasî bir olaya bağlaması doğru değildir. O takdirde daha büyük askerî zaferler vesilesiyle oruç tutulması gerekirdi. Söz gelimi Mekke'nin Fethi'nde veya Hendek Savaşı'ndan sonra farz oruç ihdâs edilmesi icâb ederdi. Halbuki İslâm'daki orucun bu olaylarla bir ilgisi yoktur ve daha sonraki büyük zaferlerden sonra da hatıra olsun diye herhangi bir oruç konulmamıştır. Orucun niçin farz kılındığı Kur'ân-ı Kerîm'de açıkça bildirilmiştir: “Allah'a karşı gelmekten sakınasınız” diye (itteğû)⁽⁵⁾

Orucun menşei konusunda diğer bir iddia da, Âşûrâ Orucu'nun Yahudilik'ten adapte edildiği, ancak Yahudilerle bozuşma olunca Ramazan Orucu'nun ihdâs edildiğidir. Müsteşriklerin bir çoğu bu görüşe saplanmışlardır. Yine M. Watt bu konuda şunları söylüyor: “İslâm'ın direklerinin üçüncüsü Ramazan ayı orucudur. Daha önce anlatıldığı üzere, oruç uygulaması Medine Devri esnasında, müslümanlar yahudiler gibi olsunlar, diye adapte edildi. Ancak yahudilerle bozuşma olunca, yahudilerin Âşûrâ Orucu Ramazan Orucu ile değiştirildi.”⁽⁶⁾ Isidore Epstein ise bu fikri şöyle destekliyor: “İslâm'ın müessisi Muhammed (571-632) aslında kendi dini için Arabistan yahudilerinin desteğini sağlamaya çalıştı. Bu sebeble de onların

3) M. Watt, Hz. Muhammed, Tercüme: Hayrullah Örs, İstanbul 1963, s. 120-121.

4) Maxime Rodinson, Muhammed'in İzinde, İstanbul 1973, s. 187

5) 2. Bakara, 183.

6) M. Watt, Muhammad at Medina, Oxford 1972, s. 306-307.

birçok inançlarını, tatbikâtını ve örflerini benimsedi. Onun monoteist doktrininin uyumsuzluğu, namazlar, oruç tutma, sadaka verme şekli üzerinde ısrarı, Keffâret Günü'nü (Day of Atonement) benimsemesi, perhiz hukukuna girişi (domuz etini yemeyi yasaklaması gibi) ve takipçilerinin namazda Kudüs'e dönmelerini istemesi... Fakat çok geçmeden O, yahudilerin kendisini kabul etmeyi reddettiklerini gördü ve zaptedilmemiş hiddetini onlara çevirdi, dinleri sebebiyle baskıya başladı ve onları Arabistan'dan sürdü...⁽⁷⁾ Emile Dermenghem de: "Peygamber, yahudileri avlamak için evvelâ pekçok şeyler yaptı. Onlarla aynı günde oruç tutup ve namaz kılarak yüzünü Kudüs tarafına çeviriyordu. Hahamlardan birçoğunu bilhassa Abdullah b. Selâm'ı kazandı. Fakat yahudilerin ekserisi müslümanlık propagandasına şiddetle karşı durdular"⁽⁸⁾ diyerek yukarda zikrettiğimiz düşüncede olanların kafilesine katılmaktadır. Schoeps'in bu konuda: "Muhammed, özellikle yahudi, hristiyan ve eski Arap âdetlerini benimsemiş ve serbest ölçülerle değiştirmiştir. Yahudilerin "Sabat"ını Cuma Günü'ne koymuştur. En azından yahudilerin oruçla başlayan "Uzlaşma Günü"nü, "Barışma Günü"nü (Levililer 16/29) "Âşûrâ Günü" olarak şeriatına almıştır. Bu, oruç ayı olarak Ramazan'ı tesbit edinceye kadar sürmüştür"⁽⁹⁾ dediği kaydedilmektedir.

İslâm Orucu'nun yahudilerden alındığını, yahudilerle bozuşma olunca Aşûrâ'nın yerine Ramazan Orucu'nun ihdâs edildiğini ileri sürenlerden birisi de Brockelmann'dır. Brockelmann bu konuda şunları söylüyor:

"Medine'de ikâmetinin ilk sıralarında Muhammed'in dine karşı alâkasında yahudilerle olan münasebetleri hâkimdi. Oraya vardığında yahudileri kendi dinine döndürebileceğini ümit etmiş olması muhtemeldir. Bu sebeple kendi cemaatinin ibâdet tarzını bazı noktalarda onlarınkine uydurarak onları kazanmaya çalıştı. Umûmî barış günü olan 10 Muharrem'de Aşûrâ Günü için bir oruç emretti... Muhammed, çabucak yahudi âlimleriyle her çeşit münâkaşalara girişti. Onların bilgisi böyle bir cemaat içinde ne kadar az olursa olsun, müsbet bilgiler ve tefekkür bakımından tamamıyla ümmî olan Peygamber'e üstündüler. Peygamber'in Mekke'de nâzil olan sûrelerde verdiği Ahd-i Atik bilgilerine dair bazı hataları onların gözünden kaçamazdı; fakat yahudi âlimlerinin bu hatalara karşı müstehzi imâları, Peygamber'in vahiyleri hakkındaki imanını sarsamadı. Yahudilerin Muhammed'in dine karşı muhalefetlerinde ancak onların doğru yoldan saptıkları ve kendisinin de Allah tarafından gönderildiğini bildiren Mukaddes Kitaplar'ı tahrif ettikleri neticesi çıkabilirdi. Yahudilerle olan bu münakaşaların ameli neticeleri hemen hâsıl oldu. Peygamber, gittikçe dininin millî Arap karakterine döndü. O, yahudilerden aldığı ve bugün hâlâ ihtiyârî olarak devam eden Aşûrâ orucunu kaldırmamakla beraber, kamerî senenin dokuzuncu ayı olan Ramazan ayında, bugün hâlâ tutulmakta olan orucu vâzetti. Hristiyanlar Büyük Perhiz'de yalnız et yemedikleri halde, O, mü'minleri bu ay zarfında, bütün gün ve her türlü yiyip içmeden, ictinap etmeye mecbur tuttu. Buna mukabil gün batıktan sonra açlıklarını telâfi etmele-

7) Isidore Epstein, Judaism, a Historical Presentation, London 1960, s. 180

8) E. Dermenghem, Muhammed'in Hayatı, Tercüme: Reşat Nuri, İstanbul 1930, s. 211

9) E. Sarıkoçlu, Batı Dinler Tarihinde İslâm, Uluslararası Birinci İslâm Araştırmaları Sempozyumu Tebliği, İzmir 1985, s. 6.

rine (gidermelerine) müsaade etti. O, bu farzı gnostik bir tarfkattan (yahut misyonerleri Arabistan'a girmiş olan Maniheizm'den) mi almıştı? Bu sarih olarak cevap verilemeyecek bir meseledir, zira Muhammed, herhalde Kameri takdis için Mart ayında oruç tutan Mezopotamya Harranlileri hakkında bir şey bilmiyordu..."⁽¹⁰⁾

Mezkûr fikri aynen benimseyenler arasına The Universal Jewish Encyclopedia'nın Medina maddesinin yazarının da katıldığını görüyoruz: "Muhammed Medine'ye ulaştıktan sonra, onların arasından tebliğleri için inananlar bulacağını ümid ederek, yahudilere karşı dostluk gösterdi. Böylece, yahudilerin yedinci ayının onuncu gününü (Tişrî'nin 10'u ki, Muhammed o günde Medine'ye gelmişti) bir bayram günü olarak kabul ettiğini belirtti."⁽¹¹⁾ M. Watt da bu paralelde görüş belirterek şunları kaydetmektedir: * İhtimal ki, ancak Medine'ye göçmeyi düşündükten sonra İslâmîliğe, Yahudiliğe göre şekil vermeyi denemişti. Dendiğine göre, daha Mekke'den ayrılmadan önce yahudilerin âdetleri gereğince Kudüs'ü ibâdetde yönelinecek yer, kible seçmişti. Yahudilerin Keffâret günü olan Aşûra Orucu, müslüman Medineliler tarafından da tutulmuşa benzemektedir... Yahudi âdetlerinin böyle benimsenmesi yahudileri Muhammed'e yakınlıktırmadı. Muhammed onlardan hiç değilse bir kısmının kendisini tanımasını çok istemekteydi. Çünkü onların yardımı olmadan dininin üzerine kurulu olduğu bütün düşünce yapısının yıkılma tehlikesine düşeceğini hissetmekteydi. Eğer kendi peygamberlerine eşit bir peygamber olduğunu kabul edecek olurlarsa onlara, kendi ibâdet şekillerini ve özel dini âdetlerini muhafaza etmelerine müsaade edecek gibidir. Bununla beraber yahudiler gittikçe daha fazla düşman kesildiler ve Muhammed Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğunu iddia ettiği zaman, Tevrât bilgilerinden faydalanarak O'nu yerdiler."⁽¹²⁾

Watt'ın yukarda kaydettiğimiz, Hz. Peygamber'in yahudiler kendisine inanmayıp, desteklemezlerse, dininin üzerine kurulu olduğu bütün düşünce yapısının yıkılma tehlikesine düşeceğini hissettiği yolundaki sözlerine katılmak mümkün görünmemektedir. Gerçekten de Peygamberimiz'e yahudilerin pek azı inlanmış ve pek azı kendisini desteklemişlerdir. Bunlar parmakla gösterilecek kadar azdır. Medine'deki yahudi kabîleleri iman etmemiş ve Medine'yi terketmişlerdir. Kaynuka, Kureyza ve Nadîr yahudilerinin durumlarını incelersek bu durumu bütün açıklığıyla görebiliriz. Yahudiler kendisine inanmadılar, kendisini desteklemediler diye Hz. Peygamber'in ne dini düşüncesi yıkılmış, ne de Hz. Peygamber tebliğ ettiği dinin üzerine kurulu olduğu düşünce yapısının yıkılacağı endişesine düşmüştür. O (sav), İslâm'ı yaymaya, Allah'ın buyruklarını tebliğe devam etmiş ve muvaffak olmuştur. Zaten Peygamberliğinin ilk onüç yılını Mekke'de geçirmiş ve bu süre içinde İslâm'ı müşriklere tebliğe çalışmıştır. Hristiyanların ve yahudilerin herhangi bir yardımına güvenmemiştir. Medine'ye hicreti de yahudilerin herhangi bir yardımına güvenerek değil, bilâkis kendisine iman edenlere, onların biat ve davetlerine istinaden yapılmıştır. Watt'ın: "Eğer yahudiler kendi peygamberlerine eşit bir peygamber olduğunu kabul edecek olurlarsa, onların kendi ibadet şekillerini ve özel dini adetlerini muhafaza etmelerine müsaade edecek gibidir" şeklindeki düşüncesi

10) C. Brockelmann, İslâm Milletleri ve Devletleri Tarihi, Tercüme: Neşet Çağatay, Ankara 1954; I. 22-23.

11) The Universal Jewish Encyclopedia, Newyork 1948, Medina Maddesi, VII, 437.

12) Watt, Hz. Muhammed, s. 104-105.

de doğru değildir. Çünkü Hz. Peygamber Medine'ye hicretinden sonra burada yaşayan bütün civar kabileleri de içine alan bir andlaşma yapmış ve bu andlaşma ile yahudilere dini ibadet ve ayin hürriyetini vermiş, onlara bu konuda herhangi bir müdahalede bulunmamıştır. Bu hürriyeti yahudilere tanıırken, onlardan Watt'ın bahsettiği şekilde "Kendisini de, yahudilerin inandıkları kendi peygamberlerine eşit bir peygamber olarak tanımaları" diye bir husus istememiş, böyle bir şart koşmamıştır. Nitekim bu yazılı andlaşmada: "... Yahudilerin dinleri kendilerine, mü'minlerin dinleri kendilerinedir. Buna gerek mevlâları ve gerekse bizzat kendileri dahildirler."⁽¹³⁾ denilmektedir. Aynı haklar Medine çevresindeki bütün yahudi kabilelerine de tanınmıştır.⁽¹⁴⁾

Aşûrâ Orucu'nun yahudilerden alındığı, ancak siyasî ortamın bozulmasından dolayı Hz. Peygamber'in bu kararından döndüğü şeklindeki iddialara Drâz şu şekilde cevap vermektedir:

"Yine Aşûrâ Orucu'nun (Ramazan Orucu'nun farz kılınmasından sonra da) Hz. Peygamber tarafından mü'minlere nâfile bir ibadet olarak, yine tavsiye edildiğini biliyoruz.⁽¹⁵⁾ O halde, Hz. Peygamber'in bidâyette yahudileri taklid için böyle bir karar aldığını, ancak siyasî ortamın değişmesi yüzünden bu kararından döndüğünü iddia etmek, gerçekleri saptırmaktan başka bir şey değildir."⁽¹⁶⁾

Müslümanlarla yahudilerin münasebetlerinin bozulması, Ramazan Orucu'nun farz kılınmasından sonra olmuştur. Çünkü oruç, Hicret'ten birbuçuk yıl sonra, 624 yılında Şa'bân ayının onuncu günü farz kılınmıştır.⁽¹⁷⁾ Hz. Peygamber Ramazan ayının 8 veya 12'sinde Bedir Savaşı için Medine'den çıkmıştır.⁽¹⁸⁾ Ayrıca müslümanlarla yaptıkları Medine andlaşmasını ilk defa bozanlar Hazreçliler'in müttefiki olan Benî Kaynuka yahudileri olup, onlar da Bedir Savaşı'ndan sonra Hz. Peygamber'e isyan ederek, yaptıkları andlaşmayı bozmuşlardır.⁽¹⁹⁾ Ayrıca bazı rivayetlere göre, yahudilerden bazı gruplar Medine andlaşmasına sadık kalarak, Uhud Savaşı sırasında Hz. Peygamber'e yardıma gelmişlerdir. Ancak Hz. Peygamber onların yardımını kabul etmemiştir.⁽²⁰⁾ Bu sebeple Ramazan Orucu'nun farz kılınmasını yahudilerle müslümanların siyâsî münasebetlerinin bozulmasına bağlamak tarihen ve ilmen yanlıştır.

Fr. Buhl ise, Aşûrâ Orucu'nun daha önce de mevcut olduğunu bildirmektedir: "Peygamber'in bundan sonraki tedbirleri, müslümanlar ile birlikte yahudi ve hris-

13) Bkz. Andlaşma Madde: 25: İ. Hişâm, es-Siretü'n-Nebeviyye, Tahkik: Mustafa es-Sakkâ-Ibrâhim el-Ebyârî-Abdü'l-Hafız Şelebi, 2. Baskı, Beyrut 1391, II, 149; M. Hamidullah, İslâm Peygamberi, Tercüme: Salih Tuğ, 4. Baskı, İstanbul 1980, I, 226-227.

14) Bkz. Andlaşma Madde: 25-35

15) Müslim, Sahîh II, 797-798; Ebû.Dâvud, Sünen, II, 818-819.

16) Draz, Kur'an'ın Anlaşılmasına Doğru, Tercüme: Salih Akdemir, Ankara 1983, s. 167.

17) İbn Sâd, et-Tabakâtü'l-Kübrâ, Beyrut 1388, I. 248; Yazır, Hak Dini, I. 625.

18) İ. Hişâm age., II, 263.

19) Vâkidi, Kitâbü'l-Megâzî, Tahkik: Marsden Jones, Beyrut 1965-1966, I. 176; İbn Sâd, age., II, 29; Belâzürî, Ensâbü'l-Eşraf, Tahkik: M. Hamidullah, Mısır 1959, s. 308; Taberî, Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk, Tahkik: Ebû'l-Fadî İbrâhim, Beyrut 1967, II. 479; İbnü'l-Esîr, el-Kâmilü fi't-Târîh, Beyrut 1965, II. 137.

20) Vâkidi, age., s. 168; İbn Sâd, age., II, 39; Serahsî, Şerhü Kitâbi's-Siyeri'l-Kebîr, Tahkik: Selâhüddin el-Müneccid, Beyrut 1971-1972, IV, 1423; Hamidullah, age., I, 623.

tiyânları da kendisine yaklaştırmıştır. Böylece Muharrem'in 10. günü bir oruç ve sulh günü olarak ilan edildi. (Yahudilerin de 10. Tışrî'de oruçları var idi) ki, bunun daha eski bir anane ile ilgili olduğu, Arâmî dilinden gelmekte olan Aşûrâ isminden de anlaşılmaktadır.”⁽²¹⁾

Faik Reşit Unat'ın da oruç ibâdetinin menşei hakkında şu görüşleri ileri sürdüğünü görmekteyiz: “Peygamber devrinden önce orucun Mekke'de bilinmeyen bir amel olması kabî olarak kabul edilemez. Hiç olmazsa ananeye göre, yaşamalarında Yahudi-Hristiyan o kadar izler görülen Hanifler neden bu dini ameli yapmamış olsun? Peygamber'in, muhtelif seyahatlerinde yahudi ve hristiyanlarda bu menâsıkı görmüş olması vâkıası, ihtiyârî bir “nefsî istekleri kırma” olarak orucun Mekke'de ilk müslümanlar arasında kabul edilmesinin lehinde sayılabilir. Bundan daha fazla bir şey söylemek mümkün değildir. Zirâ Sîre'de ve hadislerde bu hususta nakledilenler maksatlı olabilir.”⁽²²⁾

Faik Reşit Unat, aynen müsteşrikler gibi İslâm'daki tüm müessese ve ibâdetlerin dışardan, yahudi ve hristiyanlardan alınmış olduğu düşüncesine saplanmış görünmektedir. Kısacası Hanifler Mekke'de bu orucu tutuyorsa muhakkak yahudi ve hristiyanlardan görmüş olmalıdırlar veya Hz. Peygamber bunu Mekke'de müslümanlarca tutulmasını istemişse O da, seyahatlerinde bunu yahudi ve hristiyanlardan görmüş olmalıdır, kanaatindedir. Bunun dışında Mekke'de Hz. İbrahim'in Tevhîd Dini Hanîflik'ten kalıp devam edegelen bir âdetin olabileceğini hatırına bile getirmiyor. Mezopotamya Harrânîleri'nde veya Maniheizm'de tâ eski çağlardan kalma oruç ibâdeti kabul edilebiliyor da, niçin Mekke'de, Hz. İbrâhim'den ve onun oğlu Hz. İsmâil'den bir âdetin kalabileceği düşünülüyor? Aynı anda iki kız kardeşle evlenme, kızlara babalarının mirasından pay vermeme gibi Câhiliye devri Arap toplumunda mevcut, ancak yahudilerde Hz. İbrâhim'den sonra mevcut olduğu halde, Hz. Musâ'dan itibaren yürürlükten kaldırılmış uygulamalar tesbit edilmiştir. Bu ve benzeri hususlar, Câhiliye devrindeki bazı âdetlerin, yahudilerin Hz. Musâ'dan önceki adetleriyle paralellik ve aynılık arzettiğini, bunun da Araplara da daha önce Hz. İbrâhim'in Dini'nin tebliğ edilip, yerleştirildiğini göstermektedir. Faik Reşit Unat'ın “Bundan daha fazla bir şey söylemek mümkün değildir, zirâ Sîret kitaplarında ve hadislerde bu hususta nakledilen şeyler maksatlı olabilir” sözü de ilmi dayanaktan yoksun mesnetsiz bir sözdür. Koskoca bir medeniyet ve kültürün, dinin kaynaklarını hiç tetkik ve ayırma tâbi tutmadan peşin olarak inkârdır. Müsteşriklerin mesnetsiz ve kasıtlı iddialarına “ilim” diye sarılarak, onların iddialarını çürüten hadis ve haberleri reddetmek ilmi zihniyetle bağdaşmaz. Çünkü hadislerde, Mekke devrinde Kureyş'in Aşûrâ Günü oruç tuttuğu kaydedilmektedir.⁽²³⁾ “Kureyş” lafzının içine ise, hem müslüman olanlar, hem de müslüman olmayanlar girer. Ayrıca bu orucu, Câhiliye devrinde hem Kureyş'in hem de Hz. Peygamber'in tuttıkları hadislerde kaydedilmektedir. Oruç ibâdetini, Hz. Peygamber'in Mekke devrinde yahudi ve hristiyanlardan görmüş olması sebebiyle Mekke'deki ilk müslümanlara tutturduğunu kabul etsek bile, acaba müslüman olma-

21) Fr. Buhl, İslâm Ansiklopedisi, Muhammed Maddesi, M.E.B. İstanbul, 1971, VIII, 462.

22) F. Reşit Unat, İslâm Ansiklopedisi, Oruç Maddesi, M.E.B. İstanbul, IX, 409.

23) Buhârî, Sahîh, II, 226, 250; Müslim, Sahîh, II, 792; Ebû Dâvud, Sünen, II, 817; Tirmizî, Sünen, III, 127.

yan Kureyşliler'e bu orucu kim tutturmuştur? Hz. Peygamber, kendisine iman etmeyen bu insanların oruç tutmalarını nasıl sağlamıştır? soruları karşımıza çıkacaktır. Bizce gerçek olan husus şudur ki, oruç ibâdetini Mekke'ye ilk defa Hz. Peygamber getirmemiştir. Oruç, Hz. Peygamber'den önce de Mekke'de mevcuttu ve tutulmaktaydı. Nitekim hadislerde Câhiliyye devrinde Kureyş'in oruç tuttuğu haber verilmektedir.

Faik Reşit Unat bu konudaki görüşlerine şöyle devam etmektedir: "Neden tam bu ayın seçildiği ve müslümanlardaki oruç müessesesinin nereden geldiği hususuna gelince, bunlara dair faraziyeler ileri sürülmüştür... Sprenger, bunun "Hristiyan Büyük Perhizi"nin bir taklidi olduğunu düşünmektedir. Nöldeke-Schwally, Mani Dini'ndeki oruç tutulması benzerlikleri üzerinde ısrar etmektedirler..."⁽²⁴⁾

İslâm Dini'ne inanmayanların, oruç ibâdetinin nereden alındığını araştırmaları normal bir davranıştır. Bu onların tarafsız değil, peşin hükümlü olarak, İslâm'ın sağdan-soldan alınarak meydana getirilmiş uydurma bir din olduğunu ispatlama gayretiyle hareket ettiklerini gösterir. İslâm'ın ve onun müesseseselerinin kaynağı bellidir ve müslümanlar onun menşeinin ilâhî vahy olduğunu bilirler. Cemil Senâ da bu konuda müsteşriklerin doğrultusunda düşünmekte ve "Müslümanlık'taki oruç da açıkça anlaşılacağı gibi türlü dinlerde ötedenberi görülen mistik bir işlemin, zaman ve sayısı bakımından farklı olarak düzenlenmiş bir geleneğinden başka bir şey değildir."⁽²⁵⁾ demektir.

Biz, daha önceki din ve milletlerde oruç ibâdetinin olmadığını iddia etmiyoruz. Bilâkis bunu, Kur'an-ı Kerim'de, Allah-kendisi-tasdik etmekte, "sizden öncekilere farz kılındığı gibi"⁽²⁶⁾ buyurarak bu hususa işaret etmektedir. Ancak bu oruçlar, Allah'ın buyurduğu, Peygamberlerin getirdiği gibi aslî safiyeti üzerine kalabilmiş midir? Kalabilmişe neden Yahudilik'te farklı, Hristiyanlık'ta farklı oruç uygulamaları ve birbirinden ayrı günlerde oruç tutma adeti ortaya çıkmıştır? Hatâ ayrı ülkelerde ayrı oruç tutma gün ve şekilleri, farklı mezheplerde ayrı ayrı uygulamalar nereden meydana gelmiştir? Hristiyanlık ve Yahudiliğin dışındaki dinlere oruç ibadeti nereden gelmiştir? Kendilerine gönderilen bir peygamberden kaldıysa, Hristiyanlık ve Yahudiliğe göre farklı oruç uygulamaları ve oruç günleri nasıl meydana gelmiştir? Bütün bu soruların cevabı, muhakkak ki, Allah tarafından gönderilen oruç ibadetine dair buyruk ve esasların muhafaza edilemediğini, dejenerasyona uğrayarak, birlik ve asliyetini kaybettiğini gösterir. Bu da İslâm'ın davasında haklı ve doğru olduğunu gösteren bir husustur. Ayrıca kendi gönderdiği buyrukların ve ibâdet esaslarının böylesine sâfiyetini kaybettiğini sınırsız ilmiyle bilen Allah'ın, kullarına buyruklarını yeni bir peygamberi vâsıtasıyla, yeniden tebliğ etmesini kabul etmekten daha mantıklı ve mâkûl ne olabilir? Zaten gerek Yahudilik gerekse Hristiyanlık bir din olarak varlıklarının sebebini buna dayandırmaktadırlar.

Orucun menşei konusunda M. Plessner'de şunları kaydetmektedir: "Bu farzın menşeinin (muhakkak sûrette onu yahudi ananelerine bağlamak isteyen müsteşrikler arasında devam eden) münakaşası henüz bitmiş sayılamaz... Goetin, Kur'-

24) F. Reşit Unat, a.g.e., IX, 409.

25) C. Senâ, Hz. Muhammed'in Felsefesi, 3. Baskı, İstanbul 1975, s. 53.

26) 2. Bakara, 183.

ân'ın (II/185) ayetine dayanarak Peygamber'in vahyi ile Mûsâ'ya gönderilen 2. Emir Levhası arasındaki muvâziliğe işaret eder; bu hadise, yahudi ananesine göre Afiv Günü'nde (Aşûrâ, Ramazan'ın öncüsü) vukûa gelmiştir ve onun tesbitinin doğrudan doğruya sebebi olmuştur. Goetin, Aşûrâ'nın ilk değiştirme emrinin mevzuu tam bir ay olmayıp, yalnız 10 günlük bir müddet (ayyâm ma'dûdât, Kur'an II/184) olduğunu ileri sürüyor. Bu da Yahudi Afiv Günü'nde sona eren on ceza günleri ile yeniden muvâzilik göstermiş ve bu husus i'tikâf günleri olarak bugüne kadar devam etmiş olmalıdır. Ramazan'a isâbet eden ve 97/1. âyete göre, Kur'ân'ın yeryüzüne indirildiği gün olan Leylet al-Kadr hakkındaki müslüman telakkilerinin birçok noktalarda Yahudilerdeki Afiv Günü telakkilerine uygun olduğu ilave edilirse, inkâr edilmez zaman güçlüklerine (nisbeten kısa bir zaman içinde oruç tarihinin iki defa değiştirilmesi) rağmen ve son olarak tam bir ayın tesbit edilmesi de tatmin edici bir tarzda izah edilmemiştir. Fakat Goetin'in beyânının bir dereceye kadar muhtemel görünmesi mümkündür. Buna karşılık ihtimal, Goetin'in tutumunun lehinde olmak üzere, Ramazan'dan önceki ayın, Şa'bân ortasında Laylat al-Barâ'a'nın daha önce geldiği ileri sürülebilir. Bu geceye bağlı olan Wensinck'in Şa'bân maddesinde zikrettiği telakki ve adetler Yeni Yıl Bayramı (Afiv Günü'nden önce gelir, fakat aradaki fasıla Laylat al-Barâ'a'yı Ramazan'dan ayıran fasıladan biraz daha uzundur)- hakkındaki Yahudi telakkilerine o kadar benzer ki, bununla Afiv Günü arasındaki bağlılık daha fazla sağlamlaşmaktadır. O zamana kadar izahsız kalmış olan Berâ'a kelimesi İbrâni Berî'a (= Yaratma) kelimesine yaklaştırılmaya çalışılırsa ve Yahudi telakkisine göre alemin yılbaşında yaratıldığı vakıası (Bayram için yapılan dini merasimde bunun birçok delilleri vardır) düşünülürse, ihtimal kıyas zincirinde bir halka daha elde edilir, zaten ilk önce Laylat al-Barâ'a'ya bağlı tasavvurların hangi devirde meydana çıktığının aydınlatılması gerekir...''⁽²⁷⁾

Goetin'in, Ramazan orucunun kaynağı olarak Yahudilerdeki Afiv Günü'nü görürp "Doğrudan doğruya Ramazan'ın tesbitinin sebebi olmuştur" sözü ilmi gerçeklere ters düşmektedir. Goetin'in, Aşûrâ Günü'ne (Yom Kippur) uygun düştüğünü ve Ramazan Orucu'nun tesbitine kaynaklık ettiğini ileri sürdüğü Aşûrâ Günü ile ilgili olarak, hadislerde, bugünde Yahudilerin bayram yaptıkları bildirilmektedir. Nitekim Ebû Mûsâ el-Eş'ârî'den (r.a) yapılan bir rivayette "Hayber ahâlisi Aşûrâ Günü'nde oruç tutarlar, onu bir bayram edinirler; onda kadınlarına zinetlerini takarlar ve güzel elbiselerini giydirirlerdi"⁽²⁸⁾ denilmektedir. İbn Abbas'tan (r.a) nakledilen bir hadiste ise, Rasûlullah (s.a.v) Medine'ye geldiğinde Yahudileri Aşûrâ Günü'nde oruç tutuyor buldu. Onlara: "Bu kendisinde oruç tuttuğunuz gün nedir?" diye sordu. Onlar: "Bu büyük bir gündür. Allah onda Mûsâ'yı ve kavmini kurtardı. Firavun ve kavmini de garketti. Mûsâ (a.s) da şükür olarak bugünde oruç tuttu, bizler de bunun için oruç tutuyoruz" dediler⁽²⁹⁾ şeklinde nakledilmektedir.

27) M. Plessner, İslâm Ansiklopedisi, Ramazan Maddesi, M.E.B., IX, 611-612.

28) Buhârî, Sahîh, II, 251; Müslim, Sahîh, II, 796.

29) Buhârî, Sahîh, II, 251; Müslim, Sahîh, II, 796; Ebû Dâvud, Sünen, II, 818; İbn Mâce, Sünen, I, 552; Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 340.

Yahudilerin bayram yapıp sevindikleri, süslenip giyindikleri ve kadınların zinetlerini taktıkları gibi hususlarla, Mûsâ ve kavminin Firavun'dan da kurtulmuşlardır. Hadislerde bahsedilen Allah'ın Musa'yı ve kavmini Firavundan kurtuldukları ve bu sebeple bugünün bayram telakkî edildiği hususları Yom Kippur'la (Afiv Günü) uyuşmamaktadır. Çünkü Tevrât, Yom Kippur'da yahudilerin nefislerini alçaltmalarını istemektedir.⁽³⁰⁾ Çünkü Yom Kippur, büyük bir günâhın (alından buzağıya tapmanın) tarihi ve milli bir cinayetin keffaretidir. Bir yas ve nefse elem verme günüdür. Ayrıca bugünde yahudiler Firavun'dan da kurtarılmışlardır. Hadislerde bahsedilen Allah'ın Musâ'yı ve kavmini Firavun'dan kurtardığı gün, Yahudilerin "Küçük Yom Kippur" diye andıkları Mayası Ekmek Bayramı'na uygun düşmektedir. Bu bayram Abib (Nisan) ayında kutlanmaktadır. Türkçe'de Pesah Bayramı diye bilinmektedir. Yine Goetin'in, "Aşûrâ'nın ilk değiştirme emrinin mevzuu tam bir ay olmayıp, yalnız on günlük bir müddet (eyyam-ı Ma'dûdât, Kur'ân II/184) olduğu ve bunun da Yahudi Afiv Günü'nde sona eren "On Cezâ Günleri"yle yeniden muvâzilik gösterdiği, bu hususun İslâm'da bugüne kadar i'tikâf günleri olarak devam ettiği" şeklindeki görüşü de doğru değildir. Çünkü (= Eyyâmen Ma'dûdât) lafzı ile, güvenilir rivâyetlere ve ekseri görüğe göre Ramazan ayı orucu kastedilmiştir. Ramazan ayı orucu ise, tam bir ay olarak nâzil olmuştur. İlk önce on gün tutun, sonradan bir on veya yirmi gün daha tutun, diye emir gelmemiştir. "Eyyâmen Ma'dûdât" lafzı ile kastedilen miktar tam bir aydır. O da Ramazan ayıdır. Bu husus el-Bakara 185. âyetiyle sâbittir.⁽³¹⁾ Ki bu âyette şöyle buyurulmaktadır: "Ramazan ayı ki, onda Kur'ân insanlara yol göstererek -yol gösterici ve doğruyu yanlıştan ayırıcı belgeler olarak- indirildi. Sizden bu ayı idrâk eden onda oruç tutsun; hasta ve yolculukta olan, tutamadığı günlerin sayısınca diğer günlerde oruç tutsun. Allah size kolaylık ister, zorluk istemez. Bu kolaylıkları, sayıyı tamamlamanız ve size yol gösterdiğine karşılık O'nu ululamanız için meşrû kılmıştır, ola ki şükredersiniz."⁽³²⁾

"Eyyâmen Ma'dûdât = Sayılı Günler" ifâdesinin Ramazan'ın ilk on günlük süresini taşıdığı ve ilk defa bu ilk on günün farz olduğu hususu güvenilir kaynaklar tarafından doğrulanmamıştır. Bu, İslâm Orucu'nun temelini Yahudiliğe dayandırmak ve Yahudilik'teki on günlük "Cezâ Günleri"nden Ramazan Orucu'nun adapte edildiğini iddia etmek için ortaya atılmış delilsiz bir iddiadan ibarettir. Zaten "Eyyâmen Ma'dûdât" lafzının Ramazan ayını kasdetmediğini ileri sürenler de, bunun Aşûrâ Günü ve her aydan tutulan üç gün oruç olduğunu söylemişler, bunun da Ramazan Ayı Orucu ile neshedildiğini ilave etmişlerdir. Ancak hiçbir zaman bunun, Ramazan ayının ilk önce nazil olan ilk on günü olduğunu iddia etmemişlerdir.⁽³³⁾

Ramazan'ın ilk on gününün Yahudilik'ten alınarak "İ'tikâf Günleri" şeklinde İslâm'da devam ettiği iddiası da yanlıştır. Çünkü İ'tikâf uygulamasını Câhiliye devrinde Mekkeliler zaten bilmekteydiler ve Ramazan ayı geldiği zaman Hıra dağına

30) Tevrât, Levililer, 23/26-28.

31) 2. Bakara, 185.

32) Taberi, Câmiu'l-Beyân An Te'vili Ayi'l-Kur'ân, 2. Baskı, Mısır 1373, II, 132.

33) Taberi, age., II, 130-131; Yazır, age., I, 636.

çekilirler, Şevval ayı girince oradan inerlerdi. Ayrıca Câhiliye devrinde Hz. Ömer'in Mescid-i Harâm'da bir gece i'tikâf yapmak üzere adakta bulunduğunu bilmekteyiz.⁽³⁴⁾

Goetin'in Leyletü'l-Kadr (Kadir Gecesi) hakkındaki müslüman telakkilerinin birçok noktalarla Yahudilerdeki Afiv Günü (Yom Kippur) telakkilerine uyduğu şeklindeki iddiasını kabul etmek mümkün değildir. Çünkü Yahudilik'te Afiv Günü (Yom Kippur), yukarıda da kaydedildiği üzere, millî bir cinâyetin, büyük bir günâhın keffâretidir. Nefse elem verme ve yas günüdür. Tevrât'ta, yahudilerin nefislerini alçaltmalarını istemiştir.⁽³⁵⁾ Bu gün, cezâ, zillet, hüzn ve meskenet günüdür. Tevrât'ta Mûsâ'nın (a.s) şöyle dediği kaydedilmiştir: "Rab tarafında olan bana gelsin. Ve bütün Levioğulları onun yanına toplandılar. Ve onlara dedi: İsrâil'in Allah'ı Rab şöyle diyor: Herkes kılıcını beline kuşansın ve ordugâhta kapıdan kapağa dolaşsın ve herkes kendi kardeşini ve herkes kendi arkadaşını ve herkes kendi komşusunu öldürsün. Ve Levioğulları, Mûsâ'nın dediği gibi yaptılar ve o gün kavmden üç bin adam kadar düştü."⁽³⁶⁾

Kardeşin kardeşi vurduğu, acıklı bir iç harbin çıktığı gün nasıl bayram olabilir? Allah'ın İsrâiloğulları'na gazaplandığı bir gün nasıl Kadir Gecesi'ne benzeyebilir? Kadir Gecesi müslümanlara bir bayram, bir sevinç ve sürûr günüdür. Allah'ın gazap ve öfkesinin insanlara yöneldiği bir gün değil, rahmetinin bağış ve ihsânının insanlara bol bol ulaştığı bir gündür. Ayrıca Yahudilerdeki gibi bir iç savaşın, altın buzağıya tapıp Allah'a isyanın hâtırası değil, içinde Kur'ân'ın nâzil olduğu, Ruh ve meleklerin Yeryüzü'ne indiği, Allah'ın feyzinin, rahmet ve bereketinin sınırsızca bahşedildiği "bin aydan hayırlı" bir gecedir.⁽³⁷⁾ Böyle bir mübârek gece, yukarıda kendi kaynakları Tevrât'tan mâhiyetini arzettiğimiz Yahudilerin Yom Kippur'una (Afiv Günü) nasıl benzetilebilir? Ve bu benzetme nasıl ciddiye alınabilir? Üstelik Tevrât, yahudilere bugünde (Yom Kippur) canlarını alçaltmalarını emretmektedir.⁽³⁸⁾

M. Plessner, İbrânîce "Berî'a = Yaratma" kelimesinden hareketle, Leyletü'l-Berâ'â'daki telakki ve adetlerin Yahudilerin Yeni Yıl Bayramı'na çok uygun olduğunu iddia ederek, bunun Goetin'in tutumunun lehinde olduğunu ileri sürüyor.⁽³⁹⁾ "Berî'a = Yaratma" kelimesinin İbrânîce'de bulunması Berâ Gece'sinin yahudilerden alındığını göstermez. Çünkü İbrânîce ile Arapça Sami dilleri ailesindedir. Bu sebeple her iki dilde de birçok benzer kelime bulunabilir. Bu durum, bugün dünyanın aynı kökten gelen birçok dilinde mevcuttur. "Berî'a" kelimesinin İbrânîce'de mevcut olması ve Arapça'daki "Berâat" kelimesine benzemesi, "Berâat Gecesi"nin Yahudilik'ten alınmasından ziyade, her iki milletin bir asıldan, bir kaynaktan geldiğini ve Hz. İbrâhim'e mensup olduklarını gösterir. Yahudi ve Hristiyanlar kabul etmese de, etimolojik benzerlikler, objektif düşünce sahibi insanlara

34) Belazürî, age., I, 105.

35) Tevrât, Sayılar, bâb: 29.

36) Tevrât, Çıkış, 32/26-28.

37) Bkz. Kadr Sûresi,

38) Tevrât, Levîliler, 16/29-31; 23/26-32.

39) M. Plessner, age., IX, 611-612.

bu hususu düşündürmektedir. Müsteşrikler, İslâmî müesseselerin Yahudilik'ten alındığına delil olarak bu etimolojik benzerlikleri göstermeye çalışırken, bu hususun Yahudi ve Arapların aynı asla mensup olduklarına, Arapların da Hz. İbrahim'in getirdiği ilahi buyruklardan nasip aldıklarına, O'nunla neseben akraba olduklarına delil olarak gösterilebileceğini unutmamalıdır.

H. Örs, Yahudilik'teki Yeni yıl Bayramı ile ilgili olarak şunları kaydetmektedir: "Yahudi yılı, Tişrî (Eylül-Ekim) ayının birinde, Yeni yıl Bayramı'yla (Roş-Ha Şana) ile başlar, Bu, On Keffâret Günleri'nin birincisidir. Son gün de, Büyük Keffâret Günü'dür (Yom Kippur). Roş Ha Şana, yahudilerin itikâdınca dünyanın yaratıldığı gündür. Aynı inanç Bâbilliler'de de vardı, onların yılbaşı da dünyanın yaratıldığı gün sayılırdı. Bugünde İsrâil ve onunla birlikte bütün insanlığın Tanrı'nın mahkemesine çıktıklarına inanılır. Onun için bu, neşeli bir bayram değildir. O sabah aile Sinagogtan dönünce baba "Kidduş" okur, sonra herkes bala batırılmış tatlı bir elma yer. Öğleyin su dökünerek yıkanma (Gusül) ve bu sırada Tevrât'tan ayetler okuma gelenektir. Bugünün asıl ibâdeti sinagogta olur. Orada duadan önce on defa şofar öttürülür. Rabbi Yahuda Ha-Nasi'ye göre, eğri bir boynuz olan şofar kırık ve nedâmet dolu yüreklerin sembolüdür."⁽⁴⁰⁾

Mahiyeti yukarda açıklanan yahudilerin Yeni Yıl Bayramı telakkilerinin, İslâm'daki Berât Gecesi ile hiçbir alakasının olmadığı açıktır. Zira Berât Gecesi'nde, ne dünyanın yaratılışı bahis mevzuudur, ne de insanların Allah'ın huzuruna çıkıp hesap verecekleri söz konusudur. Bu sebeble müslümanlar için hüzün ve elem dolu bir gece değil, bilakis Allah'ın rahmet ve bağışının, ihsanının onların üzerine indirileceği bir gecedir. Mahlûkatın bir sene içindeki rızıklarına, zengin veya fakir olacaklarına, ömürlerinin takdir edilip ecellerinin vaktinin meleklerle bildirileceğine inanılan bir gecedir.⁽⁴¹⁾ İbrânîce "Berî'a = Yaratma" kelimesi ile, "Leyletü'l-Berâat'in (Berât Gecesi) lafız yönüyle benzeşmesinden başka, mânâ ve keyfiyet yönünden hiçbir benzerliği yoktur. Kişinin kendi iradesine bırakılmış nafil ibadetlerin dışında, yahudilerde olduğu gibi bir takım tören ve âdetleri de ihtivâ etmez. Sonuç olarak, gerek Goetin'in gerekse Plessner'in, gerekse onlar gibi düşünerek İslâm'daki mübârek gün ve geceleri Yahudi bayramlarına, kutsal gecelerine uyarlamaya çalışıp, bu yolla İslâm'ın oruç gibi ibadetlerinin, bayram ve kutsal gecelerinin yahudilerden iktibâs edildiğini iddia edenlerin bu iddialarında haksız olduklarını ve art niyetle hareket ettiklerini söyleyebiliriz.

A.J. Wensinck de, "Âşûrâ, 10 Muharrem'e rastlayan günün adı olup o gün oruç tutulurdu. Peygamber Medine'ye geldiği zaman, oradaki yahudilerde görüp aldığı günler arasında Âşûrâ Günü de vardı. Âşûrâ kelimesinin Ârâmî tâyin lâhikasını taşıyan İbrânîce "asur" olduğu âşikârdır. (Âşûrâ kelimesinin İslâm'dan önce, Câhiliye devrinde de bilindiğine ve o gün oruç tutulduğuna bakılırsa, bütün samî diller arasında müşterek bir kelime olduğu anlaşılır...) ...Peygamber bu orucun tutulmasında da yahudi âdetini kabul etmiştir; yani o gün diğer oruçlarda olduğu gibi, yalnız gündüz değil, güneşin batmasından ertesi akşam güneş batıncaya kadar oruç tutulurdu... Anlaşıldığına göre yahudilere benzememek için bazıları Mu-

40) Hayrullah Örs, Musa ve Yahudilik, İstanbul 1966, s. 415-416.

41) Müslim, Sahîh, II, 667-669; Tirmizî, Sünen, III, 116; Nesâf, Sünen, IV, 91-94; İbn Mâce, Sünen, I, 444-445.

harrem'in 10. günü yerine, "Tâsua" adı ile 9. günde veya 10. ya ilaveten 9 ve 11. günlerde de oruç tutuyorlardı. Bugünün Yahudi esasına dayandığı âşikârdır. Arap ananesinin bütün İslâm âdetlerini, eski Araplara ve dolayısıyla İbrâhîm'e ircâ ettiği mâlumdur. Muharrem'in 10. günü ile ilk 9 gününün, eski Araplar içinde bir dereceye kadar mübârek tutulmuş olması imkânsız değildir, fakat bunun âşûrâ ile hiçbir münâsebeti yoktur..."⁽⁴²⁾ diyerek, yukarda arzettiğimiz görüşler doğrultusunda hareket etmektedir.

Wensinck, yukarıda kaydettiğimiz satırlarında açıkça tenâkuza düşmüştür. Çünkü hem Hz. Peygamber'in Medine'ye geldiği zaman, Âşûrâ Orucu'nu yahudilerden görüp aldığını ileri sürüyor, hem de Âşûrâ Orucu'nun İslâm'dan önce Câhiliye devrinde de biliniyor, tutulduğunu kaydediyor. Eğer Câhiliye devrinde Âşûrâ Orucu biliniyor ve tutuluyorsa ve bunun doğruluğunu Wensinck kabul ediyorsa, niçin Hz. Peygamber'in Medine'ye geldiğinde bu orucu yahudilerden görüp aldığını iddia ederek kendisiyle tenâkuza düşmüştür? Wensinck, Câhiliye devrinde biliniyor tutulduğunu kabul ettiği Âşûrâ Orucu'nu, Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmeden önce bilmiş ve tutmuş olması hususunu kabulün mantıken zorunlu olduğunu düşünmemiştir. Âşûrâ Orucu'nun Câhiliye devrinde bilindiğini ve o gün oruç tutulduğunu söylemenin, arkadan da 53 yaşına kadar o toplum içinde yaşamış, yetmişmiş, onlara onüç yıl İslâm'ı tebliğ çalışmış Hz. Peygamber'in, Âşûrâ Orucu'nu ilk defa Medine'ye hicret ettikten sonra yahudilerden görüp aldığını iddia etmenin akıl ve mantık ölçülerine göre doğruluk ve isâbetlilik arz etmediği açıktır. Wensinck, "asur" kelimesinin ibrânicede mevcut olmasından hareket ederek, bunun bütün sami diller arasında müşterek bir kelime olduğunu söylüyor. Demek ki etimolojik deliller, Âşûrâ, Orucu'nun Hz. İbrâhîm'e kadar çıktığını göstermektedir. Bunun da, Arapların Hz. İbrâhîm'in Dini'ne imân edip, Hz. İbrâhîm'le oğlu Hz. İsmâîl vasıtasıyla akrabalıkları bulunduğunu gösterdiği âşikârdır. Aksi halde İbrânicede "asur", Arapça "Âşûrâ" kelimelerinin menşei izâh edilemez. Müsteşriklerin her zaman iddia ettikleri gibi, bunun Araplara Yahudilik'ten geçtiği ileri sürüldüğü takdirde, bir başka görüş sahibi de kalkıp bunun Yahudilere Araplardan geçtiğini ileri sürebilir. Çünkü sosyal ve kültürel tesir karşılıklı olabilir. Hristiyanlar'da Âşûrâ Orucu zaten bilinmemektedir. Sosyolojik bir kural olarak mağlûplar, daima gâlipleri taklid ederek, onların kültürel tesirlerine açık ve onların kültürel değerlerini benimsemeye elverişli bir konumda bulunurlar. Mağlûpluk hususu ise, Araplardan çok Yahudilere uygun düşmektedir. Çünkü uzun asırlar boyunca bağımsızlık ve hürriyetlerini yitirerek, başka milletlerin boyunduruğu altında yaşayanlar, dünyanın her tarafına sürülenler onlardır. Ayrıca Yahudilerin asırlarca dünyanın herbir tarafında azınlık olarak yaşadıkları bilinen bir husustur. Yahudilerin kültür, hukuk ve dini yapılarında Bâbil, Roma ve diğer medeniyet ve kültürlerin tesirlerini açıkça görmek mümkündür. Ayrıca Yahudilerin Arabistan'da da azınlık kolonileri halinde yaşadıkları mâlumdur. Araplar ise böyle bir durumla karşılaşmamışlardır ve tamamen Yahudilerden daha eski bir millettirler. Nitekim Naphtali Wieder tarafından İslâm'ın Yahudi ibâdetlerine tesiri konusunda bir çalışma yapılarak, "Islamic Influences on the Jewish Worships" adı altında Oxford'da neşredilmiştir. Abbâs

42) Wensinck, İslâm Ansiklopedisi, Âşûrâ Maddesi, M.E.B., I. 710-711.

Mahmûd el-Akkâd da, “Te’sîru’l-İslâm fi’l-İbâdeti’l-Yahudîyyeti” adlı bir makâle neşrederek bu konuyu incelemiştir. (Bkz. Abbâs Mahmûd el-Akkâd, Mâ Yukâlu Anî’l-İslâm, 2. Baskı, Beyrut 1966, s. 117-127).

Wensinck, Hz. Peygamber’in Âşûrâ Orucu’nun tutulmasında -yahudi âdetini kabul ettiğini, yani yalnız gündüz değil, güneşin batmasından ertesi akşam güneş batıncaya kadar oruç tutulduğunu kaydediyor. Bu İslâm’ın ilk devri için doğrudur. Ancak Yahudilik’te de benzer uygulamaların olması, İslâm Orucu’nun vahiy mahsülü olmadığını göstermez. Aksine Yahudilik’te de bazı hususların Hz. Mûsâ’nın getirdiği orijinal şekliyle devam etmekte olduğunu gösterir. Bu husus, ilk önceleri yahudilerin oruç tutmasında olduğu gibi cereyan etmiştir. Yani müslümanlar da akşamdan yatsı namazını kılıncaya kadar yiyip içerler, cinsî yakınlıkta bulunabilirlerdi. İmsâk, yatsı namazından veya uykudan itibaren başlardı. Ancak Hz. Ömer veya başka bazı sahâbîler yatsıdan sonra cinsî yakınlıkta bulunmalarından dolayı, Hz. Peygamber’e başvurarak tevbelerinin kabûlü için Allah’a niyaz etmesini istediler. Bunun üzerine el-Bakara sûresinin 187. âyeti nâzil olarak, bu uygulamaya son verdi. Dolayısıyla Yahudi uygulamasıyla paralellik arzeden bu oruç uygulaması da neshedilmiş oldu.⁽⁴³⁾ Bu hususta Kur’ân-ı Kerîm’de şöyle buyrulmuştur: “Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız size helâl kılındı, onlar sizin için fenâhğa karşı koruyucu bir elbise ve siz onlar için koruyucu bir elbise gibisiniz. Allah, nefislerinize emniyet edemeyeceğinizi bildiği için, üzerinize rahmeti ile ih-sân edip günâhınızı afvetti. Şimdi hanımlarınıza geceleri mübâşeretle bulunun; ve Allah’ın sizler için takdir ettiğini isteyin ve gece ile gündüzü ayıran fecrin beyaz ipliği, gecenin siyah ipliğinden sizce seçilinceye kadar yiyin için. Sonra ertesi geceye kadar orucu tam olarak tutun.”⁽⁴⁴⁾ Bundan sonra Hz. Peygamber ashâbına sa-hûr yemeği yemelerini emretmiş⁽⁴⁵⁾, oruçları iftar etmeksizin birbirine eklemelerini de yasaklamıştır.⁽⁴⁶⁾

Yine Wensinck, bir taraftan, eski Araplar arasında Muharrem’in 10. günü ile ilk dokuz gününün bir dereceye kadar mübârek tutulmuş olması imkânsız değildir, diyor, diğer taraftan da bunun Âşûrâ Orucu ile ilgisi yoktur diyerek, sonuç itibarıyla Âşûrâ Orucu’nu yahudilere tahsis etme endişesinden dolayı tenâkuza düşüyor. Wensinck, Âşûrâ’nın Muharrem’in 10. günü tutulduğunu kendisi itiraf etmektedir. Kaldı ki, Muharrem bir Yahudi ayı değil, bir Arap ayıdır. Âşûrâ da bu mânâsıyla İbrânîce değil, Arapça bir kelimedir. Müsteşrikler ise, Âşûrâ Günü’ne tekâbul edenin Yahudi ayı Tişrî’nin 10. günü, yani Yom Kippur olduğunu iddia etmektedirler ki, bunun yanlışlığı yukarıda izah edilmiştir.

Âşûrâ Günü’nün Yahudilerden adapte edildiğini iddia eden müsteşriklerden birisi de Caetani’dir. Caetani: “Muhammed bu sene Âşûrâ Günü’de yani Muharrem’in onunda oruç tutulmasını emretti. Fakat bu âdet ifa edilmeyerek yine aynı senenin içinde ilgâ edildi. Müslüman ananesinin imâ ettiği Yahudi yortusu Kippur Günü, yahut Yevm-i Keffâret denilen büyük senevî yortudur...”⁽⁴⁷⁾ demektedir.

43) Taberî, Câmîu’l-Beyân, II, 163-164; Yazır age., I, 668, M. Vehbi, Hulasatü’l-Beyân, I, 318.

44) 2. Bakara, 187.

45) Müslim, Sahîh, II, 770-771; Ebû Dâvud, Sünen, II, 757; Tirmizî Sünen, III, 88; İbn Mâce, Sünen, I, 540.

46) Buhârî, Sahîh, II, 232-243; Müslim, Sahîh, II, 774-776.

47) Caetani, İslâm Tarihi, Tercüme: Hüseyin Câhid, İstanbul 1924-1927; III, 207.

Caetani bu husustaki iddialarına şöyle devam ediyor: “Muhammed, bu yahudi yortusunun merâsimden ve İbrânîler tarafından ona atfedilen ehemmiyetinden tesir altında kalarak, aynı mecburiyeti müslümanlar arasına idhâl ile onu taklid etmeye karar verdi. Fakat Kippur Orucu'nun ameli sûrette tatbiki bir takım esbâb-ı umûmiyeden dolayı gayr-ı kâbil olduğunu derhal fark etti ve çok geçmeden tebdili düşünerek Ramazan ayında oruç tutulmasını emreyledi. Herhalde ananeye göre Muharrem'in onuncu günü, Tişrî ayının onuncu gününe hiçbir zaman tesâdüf edemezdi. Muhaddislerin hatası ilk Arap ayının onuncu gününü ilk İbrânî ayının onuncu gününe müsâvî addetmekte idi...”⁽⁴⁸⁾

Caetani de diğer müsteşrikler gibi art niyetli hareket ederek hataya düşmüştür. Caetani'nin Âşûrâ Orucu'nun yahudileri takliden tutulduğu ve yahudilerin Yom Kippur (Keffâret Günü) orucundan iktibâs edildiği iddiası doğru değildir. Çünkü hadislerde, Âşûrâ Günü yahudilerin giyinip süslandıkları, bayram yaptıkları ve bugünde Allah'ın Mûsâ ve kavmini Firavun'dan kurtardığını söyledikleri kaydedilmektedir.⁽⁴⁹⁾ Halbuki Tevrât, Yom Kippur'da (Keffâret Günü) yahudilerin nefislerini alçaltmalarını istemiş, o günün kardeşin kardeşi öldürdüğü bir iç savaşın hâtırması olduğunu, yahudilerin altından yapılmış bir buzağıya tapma suçundan kurtulmalarının anıldığı bir gün olduğunu bildirmiştir. Kısacası Yom Kippur milli bir yas günüdür.⁽⁵⁰⁾ Ayrıca bu orucun Yahudilerden alındığı iddiasının asılsız olduğunu, çünkü Kureyşliler'in daha Câhiliye devrinde de Âşûrâ Orucu'nu tuttuklarını kaydetmiştik. Caetani, Muhaddislerin ilk Arap ayının (Muharrem) onuncu günü ile, ilk İbrânî ayının onuncu gününü müsâvî sayarak hata işlediklerini ileri sürüyor. Caetani'nin bu iddiasını, hadislerde belirtilen yahudilerin giyinip süslandığı, bayram sayıp oruç tuttukları ve Hz. Mûsâ ve kavminin Firavun ve ordusundan kurtulduğunu söyledikleri Âşûrâ Günü'nün Yahudilerin Yom Kippur'una denk geldiğini kabul etmesinden dolayı ileri sürdüğü açıktır. Halbuki hadislerde bahsedilen Muharrem'in 10. günü (Âşûrâ) Yom Kippur'a değil, yine Yahudilerin Küçük Yom Kippur saydıkları Abib ayında kutlanılan Passah (Mayasız Ekmek/Hamursuz) bayramına uygun gelmektedir. Bunu tarihen geriye doğru hesaplayarak denk getirmemiz, Arapların nesî âdetleri dolayısıyla sık sık takvimle oynamaları sebebiyle mümkün olmayabilir. Ancak hadislerde nakledilen bilgilerin ışığında mezkûr gün Passah'a uygun düşmektedir. Ayrıca “nesî” uygulamasının Yahudilik'te de mevcut olduğunu unutmamak gerektiği gibi, Hz. Peygamber'in de bahsedilen bu günde Medine'ye geldiğini düşünmemek gerekir.

Caetani, aynı yanlış fikirleri eserinin daha sonraki sayfalarında da sürdürmüştür. Nitekim şöyle demektedir: “Taberî'ye göre, o gün Yahudiler Sina'ya hicret ettikleri zaman Allah Firavun'u, bütün Mısırlıların Kızıldeniz'de garketmişti. Bu yanlıştır. İkinci sene-i hicriyenin vak'alarına bakınız.”⁽⁵¹⁾ demektedir. Bu rivâyeti sadece Taberî yapmamıştır. Bu rivâyet yani Âşûrâ Günü'nde Allah'ın Firavun ve ordusunu garkedip, Mûsâ ve kavmini kurtarmış olması ve bu sebeble Yahudile-

48) Caetani, age., III, 208.

49) Buhârî, Sahîh, II, 251; Müslîm, Sahîh, II, 796; Ebû Dâvud, Sünen, II, 818; İbn Mâce, Sünen, I, 552.

50) Tevrât, Çıkış, 32/26-28.

51) Caetani, age., III, 295.

rin Medine'de Hz. Peygamber zamanında oruç tutup bugünü kutlamaları hususu, Taberî'den başka el-Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel gibi âlimler tarafından da nakledilmiştir⁽⁵²⁾. Bu sebeble yanılan Taberî değil, Caetani'dir. Çünkü ne bahsettiğimiz hadisçiler, ne de Taberî adı geçen günün yahudilerin Yom Kippur'u olduğunu kaydetmemişlerdir. Sadece, : "Bugün, Allah'ın Mûsa'yı ve kavmini Firavundan kurtardığı büyük bir gündür" şeklinde rivâyette bulunmuşlardır. Bu da Yom Kippur'a değil, Pessah Bayramı'na uygun düşmektedir.

Caetani, "Muhammed'in Mekke'de oruç tutup tutmadığına dair hiç bir mev-sûk mâlûmât yoktur. Mayor, hilâfında birçok ananât mevcut olmakla beraber Muhammed'in Mekke'de hiçbir zaman oruç emretmemiş olduğunu iddia ediyor"⁽⁵³⁾ demektir. Caetani ve Mayor'un iddiaları geçersizdir. Bilakis, Hz. Peygamber'in Mekke'de oruç tuttuğuna dair rivâyetler sağlamdır. Kendilerinin iddiaları ise, mev-sûk kabul etmedikleri bu hadislere benzer herhangi bir delilden de yoksundur. Fikir ve iddialarının dayanağı; İslâm'a ve Hz. Peygamber'e Allah katından gelmiş, ilâhî vahye dayanmış bir din ve peygamber olarak bakmak istemeyişleridir.

Caetani, "Mamafih, el-Buhârî'de mevcut bir hadise göre müşrik Kureysliler Âşûrâ Günü oruç tutarlardı. Bu hadisi rivâyet eden Âişe, Muhammed'in de Mekke'de taraftarlarına o gün oruç tutmayı emretmiş olduğunu iddia ediyor. Bu hadis, Âişe'nin Urve b. Zübeyr'e rivâyet ettiği söylenen birçok ehâdis arasındadır. Bunların mev-sûkiyeti meşkûktur. İsnâdda meçhûl isimler vardır. Sprenger'in zannettiği gibi, muahhar devirlerde Muhammed'in vefâtından sonra, Muhammed'in vaz'etmiş olduğu ahkâmın ne Hristiyânlardan ne de yahudilerden alınmış olmayıp, kadîmen Arabistan'da mevcut olduğunu ve binâenaleyh kadîm birer milli müessesese teşkil ettiklerini isbât maksadıyla uydurulmuş olması akla daha yakındır"⁽⁵⁴⁾ demektedir.

Görüldüğü gibi Caetani, Hz. Âişe'nin bu konuda rivâyet ettiği hadisi güvenilir kabul etmemektedir. O da Sprenger gibi, bunların sonradan uydurulduğunu ve İslâm müesseselerinin yahudi ve hristiyânlardan alınmayıp, daha önce Araplarda mevcut olduğunu ispat maksadı taşıdığını söylemektedir. Ayrıca Hz. Âişe'nin rivâyetine ait isnâdda meçhûl isimler bulunduğunu iddia etmektedir. Bu rivâyet, el-Buhârî'nin el-Câmiu's-Sahîh'i ile daha önceki bazı kaynaklarda yer almıştır. Eğer böyle bir maksatla uydurulmuş olsaydı, en azından el-Buhârî'den bu tarafa hadisçiler tarafından bu durumun tesbit edilip, hiç olmazsa birkaç asır sonraki eserlerde yer alması, bu haberlerin mevzû olduğunun kaydedilmesi gerekirdi. Ayrıca İslâm'ın ilk muhâlifleri Sprenger ve Caetani olmadığına göre, İslâm'a muhâlif olan daha önceki kimseler taafından bunların İslâm aleyhine delil olarak ileri sürülmesi gerekirdi. Kaldı ki böyle bir durumun söz konusu olduğuna rastlanılmamıştır. Bu durumda geriye bir tek husus kalmaktadır, o da, İslâm müesseselerinin temelini yahudi ve hristiyânlarda arayarak, onun ilâhî bir din olmadığını ispâta çalışan Sprenger ve Caetani'nin kendilerinin görüş ve iddialarına engel teşkil eden böyle

52) Buhârî, Sahîh, II, 251; Müslim, Sahîh, II, 796; Ebû Dâvud, Sünen, II, 818; İbn Mâce, Sünen, I, 552; A. b. Hanbel, I, 340.

53) Caetani, age., III, 296, not: 1

54) Caetani, age.

tarihî, ilmî delilleri keyfî ve mesnetsiz iddialarla bertaraf etmek istemeleridir. Biz, hadisin râvîlerini ve rivâyet edildiği kaynakları bir tetkike tâbi tutarak, “İsnâdda meçhûl kimseler vardır, mevsûkiyeti meşkûktur” iddiasını incelemek, hakikatı ortaya çıkarmak durumundayız. Hz. Âişe’den, Urve b. Zübeyr vâsıtasıyla nakledilen bu hadis, el-Buhârî, Müslim, Ebû Dâvud, Tirmizî, Ahmed b. Hanbel, İmâm Mâlik tarafından da rivâyet edilmiştir⁽⁵⁵⁾. Bu rivâyete göre Hz. Âişe: “Câhiliye devrinde Kureyş Âşûrâ Günü oruç tutardı. Rasûlullâh da (s.a.v.) Âşûrâ Orucu’nu tutardı. Medine’ye hicret edince yine bu orucu tuttu ve bu orucun tutulmasını emretti. Ramazan ayı farz kılınca İsteyen Âşûrâ Orucu’nu tutar, isteyen de terkeder’ buyurdu” demektir. Aynı konuda Abdullâh b. Ömer’den (r.a.) de bir rivâyet gelmektedir. Abdullâh b. Ömer: “Câhiliye devri halkı Âşûrâ Günü oruç tutarlardı. Hz. Peygamber de, müslümanlar da Ramazan farz kılınmadan önce Âşûrâ Günü oruç tutarlardı. Ramazan ayı farz kılınca, Hz. Peygamber: ‘Âşûrâ, Allah’ın günlerinden bir gündür, a rlık dileyen o gün oruç tutar, dileyen de o gün oruç tutmaz’ buyurmuşlardır”⁽⁵⁶⁾ demektir. Yine el-Buhârî’nin naklettiğine göre Hz. Âişe (r.a.): “Ramazan orucu farz kılınmadan önce Âşûrâ Günü oruç tutuyorlardı ve o gün Kâ’be’nin örtüsünün örtüldüğü bir gündü. Ramazan’ı, Allah (C.C.) farz kılınca, Rasûlullâh (s.a.v.), ‘Onun tutulmasını dileyen tutsun, terkedilmesini dileyen kimse de onu terketsin’ buyurmuştur”⁽⁵⁷⁾ demektir. Aynı rivâyeti Ahmed b. Hanbel de nakletmiştir⁽⁵⁸⁾. Kâ’be’ye örtüsünün Âşûrâ Günü örtülmesi konumuz açısından dikkat çekicidir.

Caetani’nin mevsûkiyetinden şüphe ettiği Hz. Âişe hadisi güvenilir kabul edilmiş ve Ahmed b. Hanbel, İmâm Mâlik gibi büyük hadis imâmları ile, kitapları Kur’ân’dan sonra en güvenilir hadislerin yer aldığı kaynaklar olarak kabul edilen el-Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvud gibi büyük hadis âlimleri tarafından rivâyet edilmiştir. Büyük hadis otoriteleri tarafından nakledilen mezkûr hadis, hadis ilmi açısından mevsuktur. Sıhhatinin şüpheli olduğu iddiası keyfî ve mesnetsiz bir iddiadan ibâret olup temelsizdir. Biz, Caetani’nin “İsnâdında meçhûl isimler vardır, mevsûkiyeti meşkûktur” dediği Urve b. Zübeyr rivâyetiyle Hz. Âişe hadisinin, İmâm Mâlik’in Muvatta’ında, Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde, el-Buhârî ve Müslim’in Sahîh’lerinde, Tirmizî ve Ebû Dâvud’un Sünen’lerinde yer alan isnâdlarını şeman halinde göstererek, bir araya toplamaya çalıştık:

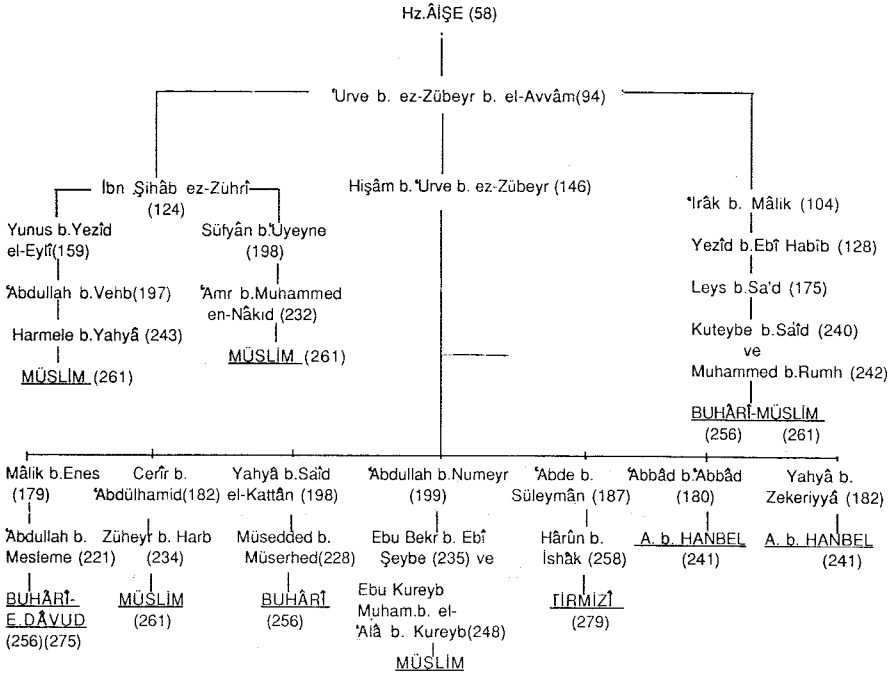
55) Buhârî, Sahîh, II, 226-250; Müslim, Sahîh, II, 792; Ebû Dâvud, Sünen, II, 817; Tirmizî, Sünen, II, 127; İmâm Mâlik, Muvatta, I, 299; A. b. Hanbel, Müsned, VI, 29-30, 162.

56) Müslim, Sahîh, II, 792-793; İbn Mâce, Sünen, I, 553.

57) Buhârî, Sahîh, II, 158-159.

58) Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 244.

Caetani, bu isnâdlardaki isimlerin hangilerinin, hangi sebeplerden dolayı ve kime göre meçhûl olduğunu belirtmemiştir. Bu yüzden, hadisleri reddetmek için sebep gösterdiği meçhûllük iddiasının ilmî açıdan bir değeri yoktur. Bu isnâdlarda, el-Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvud, İmâm Mâlik ve Ahmed b. Hanbel’e göre meçhûl bir isim olmadığı için, kendileri bu rivâyetleri nakilde bir mahzur görmemişlerdir. Caetani, bu rivâyetleri nakilde Hadis İlmi açısından mahzur gören âlimleri de zikretmemiştir. Bu görüşte olan âlimler olsaydı, bunları ve delillerini Caetani’nin zikredeceğinden şüphelenmeye gerek yoktur. Şu halde bu isnâdlarda ne meçhûl kimseler vardır, ne de bu rivâyetlere güvenilemeyeceğini ileri süren görüşler kabul görmüş İslâm âlimleri vardır. Ayrıca Caetani, isnâddaki bu râvîlerden hangilerinin, hangi sebepten dolayı ve kimlere göre meçhûl olduğunu belirtmediği, iddiasını delillendirecek isim vermediği için, hadisçiler yanında ma’rûf ve makbûl olan bu râvîlerin durumlarını ayrı ayrı ele almakta gerekli değildir.

Yine Caetani, müslümanların Âşûrâ Orucu’nu terkedip, Ramazan ayında oruç tutmalarının iki sebepten ileri geldiğini şu şekilde iddia etmektedir: “Bir kere, oruç Yahudiler gibi tutulacak olursa ya Araplar Yahudi Takvimi’ni kabul edecekler, yahut her sene Yahudilere Âşûra Yortusu’nun hangi güne tesâdüf edeceğini sormaya mecbur olacaklardı. Halbuki İbrânî takviminin kabulü maddeten muhal idi. Çünkü Arapların kendi ayları vardı. Bu aylar müşrik Arabistan’ın her tarafındaki yıllık panayırarla ve pazarlarla gayet sıkı bir irtibatı haiz bulunuyordu. Diğer taraftan Müslümanlar İbrânî Takvimi’ni kabul etmeyecek olurlarsa, Yahudilere karşı

aşağı bir mevkiye kalacaklardı. Çünkü yalnız onlar müşriklerin senesinin hangi gününün İbrânî yortusuna tesâdüf edeceğini sarahatla tayine muvaffak olacaklardı. Muhammed ise, Yahudi âdetlerine karşı müsaadekârlığını bu noktaya kadar vardırılmazdı...”(59)

Caetani, baştan yanlış temeller üzerine fikirlerini bina ettiği için, aynı yanlışlığı ve görüşlerindeki isâbetsizliğini sürdürmektedir. Âşûrâ Orucu’nu, Hz. Peygamber’in ilk defa Yahudilerden görüp aldığı fikri ile hareket etmekte ve sonraki fikirlerini de bu paralelde geliştirmektedir. Halbuki işin aslı, Câhiliye Devri’nde Araplar Âşûrâ Günü oruç tutuyorlardı ve Mekke’de iken Hz. Peygamber de bu günde oruç tutmuştu. Dolayısıyla Hz. Peygamber bu orucu ilk defa Medine’ye hicret edince Yahudilerden görmemiştir. Araplar da, Câhiliye devrinde tuttıkları bu orucu kendi aylarına göre tutmuşlar ve hesaplamışlardır. Bu konuyla ilgili olarak Yahudilerle herhangi bir bağlantı kurup, onlardan tarih sorma ve Âşûrâ Günü’nün tesbiti için yardım istediklerine dair kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Araplar Âşûrâ Günü orucunu ötedenberi kendi aylarına ve hesaplarına göre tutarlardı, tanzim ederler ve o gün Kâ’be’nin örtüsünü değiştirirlerdi. Hz. Peygamber de daha önce Mekke’de Arapların ve kendisinin tuttuğu Âşûrâ Günü’nde Medine Yahudilerinin de oruç tuttıklarını görmüş, bu olay harteni mucib olmuştur. Yahudilere niçin oruç tuttıklarını sordurarak, işin mahiyetini öğrenmiş, onlar da “Bugün Allah’ın Mûsâ’yı ve kavmini Firavun’dan kurtardığı bir gündür” demişlerdir. Hz. Peygamberde ashabına: “Biz Musa’ya onlardan daha yakınız buyurmuştur”(60). Diğer taraftan Hz. Peygamber Âşûrâ Orucu’nu ilgâ etmemiş, dileyen müslümanın tutabileceğini bildirmiştir. Müslümanlar da o zamandan beri ihtiyârî olarak Âşûrâ Orucu’nu tutmuşlardır. O zamandanberi Âşûrâ Orucu’nun vakti, Yahudi takvimine göre değil, İslâmî takvime göre yapılmıştır. Ayrıca Yahudilerde Âşûrâ Yortusu diye bir yortu da yoktur. Caetani bu günün Yom Kippur olduğunu iddia etmiştir ki bu da yanlıştır. O tarihte Âşûrâ Günü’ne tesâdüf eden Yahudi bayramı Yom Kippur değil, Pessah Bayramı’dır. Çünkü Mûsâ ve kavmini Allah’ın Firavun’dan kurtarması sebebiyle kutlanılan Yahudi bayramı Pessah’dır (Hamursuz). Caetani, Hz. Peygamber, Arap aylarını panayır ve ticâret işleriyle ilgili olduğu için değiştirip, Yahudi aylarını alamazdı ve Âşûrâ Günü oruç tutmayı bu sebeple terketti, demektedir. Bu da hatalı bir görüştür. Hz. Peygamber’in getirdiği dini ve O’nun 23 yıllık kutsal mücâdelesini kavrayamamanın ifâdesi olan bu görüşün yanlışlığına, İslâm’ın kaldırdığı Câhiliye devri “Nesî” uygulaması ve Kâ’be’den kaldırılan 360 put şâhittir. Bilindiği gibi Kâ’be’de bulunan 360 put çeşitli Arap kabîlelerine aitti ve onlar bu putlarını ziyaret maksadıyla Mekke’ye gelirlerdi. Hz. Peygamber, insanları sadece Allah’a kulluk etmeye dâvet edip, putlara karşı çıkınca, mekke’li müşrikler ticâret ve kazançlarına zarar gelip, Arap müşrikleri artık Mekke’ye gelmeyecekler endişesine kapılmışlar ve Hz. Peygamber’e şiddetle karşı çıkarak düşman olmuşlardı. Ayrıca Araplar, Câhiliye devrinde haram ayların yerlerini değiştirip, bu aylarda yasak olan kan dökme, yağma, baskın, çapul vs. işlerini rahatça yapıyor, geçimlerini temin ediyorlardı. Böylece Hac mevsiminin de yeri

59) Caetani, age., III, 296-297.

60) Buhârî, Sahîh, II, 251; Müslim, Sahîh, II, 796.

değişiyordu ve bu ekonomik birtakım sebeplerle yapılıyordu. Ancak İslâm, Câhiliye devrinin bu “nesî” uygulamasını kaldırmaktan aslâ çekinmemiştir. Halbuki gerek putların kaldırılması, gerekse “nesî” uygulamasının ilgâsı açıkça Câhiliye Arapları'nın aleyhine olmaktadır⁽⁶¹⁾. Caetani, “Eğer Hz. Peygamber Yahudi takvimini kabul ederse, Araplar Yahudilere karşı aşağı mevkide kalacaklardı” şeklinde tahmin yürütmektedir. İslâm, hak ve doğru olan, Tevhîd prensiplerine uyan ve ilâhî vahye dayanan hususların kabulünde Yahudi ve Hristiyânlarda bulunması veya bulunmamasına itibar etmemiştir. Hak ve gerçek olan tasvîb, yanlış ve bâtil olanlar reddedilmiştir. İslâm Yahudilerin Kutsal Kitabı Tevrât'ın aslına imânı kabul etmiştir. Onlara gönderilen peygamberleri İslâm Peygamberi kabul etmiş, Yahudi ve Hristiyanların haklarında ettikleri iftirâlardan pâk ve mâsum olarak onlara ve getirdiklerine imân etmeyi imânın esaslarından saymıştır. İbrâhim'e, İshâk'a, Ya'kûb'a, Yûsuf'a Mûsâ'ya, Dâvud'a, Süleymân'a, Zekeriyâ'ya, Yahyâ'ya imân edip, bu peygamberlere hürmet ve ta'zîmi Yahudilere karşı aşağı mevkide kalmak olarak telakkî etmemiştir. Bu sebeble Caetani'nin bu düşüncesinin de isâbetsiz olduğu ortadadır.

Caetani, “İkinci bir sebebi Muhammed'i Kible'yi tahvile sevkeden sebebin ayıdır. Yani yeni doğan İslâmiyet'in mâzi ile bir insicam muhafaza etmekle beraber, Yahudi medeniyet ve dinini hakîrâne taklîd mefhumlarından kurtulması hareketinin neticesi idi” diye devam ediyor. Caetani'nin bu satırlarda ifâde ettiği fikrin, yukarda cevap verdiğimiz, “Arapların İbrânî takvimini kabul etmeleri halinde, Yahudilere nazaran aşağı mevkide kalacakları” düşüncesinden bir farkı yoktur. Bu sebeble, bu düşünce de yukarıda kaydettiğimiz satırlarda cevabını bulmaktadır.

Yine Caetani, “Sprenger'in 624 milâdî tarihinde yani ikinci hicrî sene Ramazan'ın dördüncü gününe tesâdüf eden Hristiyân “Karem Yortusu” ile tevâfuk hakkında ve Muhammed'in Ramazan oruc misâlini Hristiyânlardan almış olması ihtimâli hakkında yazdığı şeylere bakınız. O sene “Karem Yortusu” Ramazan'a tesâdüf ettiği için Muhammed de Ramazan'ı intihâb etmiştir, diyor. Herhalde ister doğru isterse yanlış olsun, bu tesâdüf şâyân-ı dikkattir”⁽⁶²⁾ demektedir.

Sprenger'in, Ramazan orucunun Hristiyânların Karem Yortusu'ndan alındığı iddiası, müsteşriklerin Ramazan orucunun menşei konusundaki iddialarında anlaşamadıklarını gösteriyor. Kimi Yahudilerin Yom Kippur'undan (Keffâret Günü) alındığını iddia ederken, Sprenger gibi müsteşrikler de Hristiyânların Karem Yortusu'ndan alındığını ileri sürüyor. Ramazan Orucu'nun Hristiyânların Karem Yortusu'ndan alındığı da delilsiz bir iddiadan ibârettir ve Yom Kippur'dan alındığı iddiası gibi asılsızdır. Ramazan'ın Hristiyânların Karem Yortusu'na denk gelmesi normaldir. Çeşitli milletler ve din mensupları farklı takvimler kullanmaktadırlar. Bu takvimlerde belli gün ve ayları bayram olarak kutlamaktadırlar. Bir milletin veya din mensuplarının bayram olarak kutladığı bir gün, diğer din mensuplarının bayram olarak kutladığı bir güne tesâdüf edebilir. Bu mümkündür. Ancak 624 yılında Ramazan ayının 4. günün Hristiyânların Karem Yortusu'na denk geldiği iddiası duygusal ve zanni bir tahminden ibârettir. Daha önce de kaydettiğimiz

61) Tevbe, 37.

62) Caetani, age., II, 297-298.

gibi, Arapların nesî uygulamaları sebebiyle doğru bir hesap yapmak hemen hemen imkânsız gibidir. Nesî uygulaması ise, Ramazan Orucu'nun farz kılınmasından çok sonra kaldırılabilmiştir. Ayrıca böyle bir durum olsaydı, kaynaklarımız bunu Yahudilerin Âşûrâ Günü'nde tuttıkları orucu naklettikleri gibi kaydederler ve Hristiyânların Karem Yortusu, ilk Ramazan'ın 4. gününe denk gelen gelmişti, diye rivâyette bulunurlardı. Halbuki böyle bir durum söz konusu değildir. Ayrıca Ramazan Orucu'nun, 624 yılında Ramazan Ayı'nın 4. gününde değil, hicretten birbuçuk yıl sonra, Şâ'bân ayının onuncu günü farz kılındığı kaydedilmektedir⁽⁶³⁾. Eğer Hz. Peygamber, Ramazan Orucu'nu Hristiyânların 624 yılı Ramazan ayının 4. gününe denk Karem Yortusu'nu görerek aldıysa, acaba Ramazan'ın ilk üç günü neden oruç tutturmuştur? Neden daha önce Şâ'bân ayında müslümanlara, Ramazan ayı girdiğinde bir ay oruç tutulacağını, bunun farz kılındığını bildirmişti? Bu soruların cevabı Sprenger ve onun gibi düşünenlerin iddialarının yanlış ve temelsiz olduğunu göstermektedir.

Yine müsteşriklerden Andrae, Lammens, önceleri Hz. Peygamber'in, tebliğinin (Kur'ân-ı Kerîm'in) Yahudi ve Hristiyânların mukaddes kitaplarıyla tamamen mutâbakat halinde olduğu kanaatinde olduğunu, ancak Medineli Yahudilerin sert muhâlefetinden dolayı, O'nun bu hayalinin yıkılmakta gecikmediğini ileri sürmektedirler. Andrae, "Yahudileri taklid maksadıyla müslümanların Âşûrâ Orucu'nu tutmaları ve namazda Kudüs'e doğru yönelmeleri emrolunmuştu. Ancak her iki icraat, sonraları Yahudilerin düşmanlıklarından ötürü nesholunacaktır" demektedir. Gaudefroy-Demombynes de, "Böylece ibâdetle ilgili ahkâm da, siyâsî değişikliğin tesirinde kalmıştır" demektedir⁽⁶⁴⁾. Yukarıdanberi görüşlerini nakledip, cevaplar vermeye çalıştığımız müsteşriklerin fikirlerinden farklı olmayan bu görüşlere Abdullâh Draz şöyle cevap vermektedir: "Kur'ân-ın herhangi bir îmada bulunmadığı Âşûrâ Günü meselesine gelince, Kureyşliler'in İslâm'dan önce bugünde oruç tuttıklarını ve hicretten evvel bizzat Hz. Peygamber'in de bu âdete uyduğunu hadisçilerden öğreniyoruz. (Bkz. Buhârî, Savm 1; Müslîm, Savm 19). Yine bu Âşûrâ Orucu'nun (Ramazan Orucu'nun farz kılınmasından sonra da) Hz. Peygamber tarafından mü'minlere tavsiye edildiğini biliyoruz (Müslim, Savm 36). O halde Hz. Peygamber'in bidâyette Yahudileri taklid için böyle bir karar aldığını, ancak siyâsî ortamın değişmesi yüzünden bu karardan döndüğünü iddia etmek, gerçekleri saptırmaktan başka birşey değildir"⁽⁶⁵⁾.

El-Bîrûnî de, Yahudi takvimini inceleyerek, Arap takvimine tatbik etmek sûretiyle yaptığı hesaba dayanarak, bu konuda gelen hadislerin sıhhatini reddetmiştir. El-Bîrûnî, Âsârü'l-Bâkiye adlı eserinde bu hususta şunları söylemektedir: "Âşûrâ, İbrânîce bir kelime olup, âşur'dan Arapça'ya çevrilmiştir ki bu da, kendisinde Yahudilerin Kippur Orucu bulunan Yahudi Tışrî ayının 10'udur. Bu durum Arâbî aylarda da itibâra alınmış, Yahudilerde olduğu gibi Arâbî ayların ilki Muharrem'-in 10'unda da oruç tutulur olmuştur. Âşûrâ Orucu hicretin birinci senesinde farz

63) Ibn Sâd, age., I, 248; Yazır, age., I, 625.

64) Andrae, Mahomet sa vie et sa Doctrine, s. 137-139; Gaudefroy-Demombynes, Institutions Musulmane, Paris 1946, s. 68; Draz, age., s. 164.

65) Draz, age., s. 167.

kılınmışken, bilahare Ramazan Orucu'yla neshedilmiştir. Rivâyet edildiğine göre Hz. Peygamber Medine'ye geldiğinde Yahudilerin Âşûrâ Orucu'nu tuttuklarını görmüş ve onlardan bunu sormuştur. Onlar da, 'Bu gün, Allah'ın Firavun ve beraberindekileri batırıp, Mûsâ ve yanındakileri kurtardığı gündür' diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber, 'Biz Mûsâ'ya onlardan daha yakınız' buyurmuş, o günün orucunu tutmuş ve ashâbına da tutmalarını emretmiştir. Fakat daha sonra Ramazan Orucu farz kılınınca Âşûrâ Orucu'nu ne tutmakla emretmiş, ne de tutmayın diye nehyetmiştir. Bu rivâyet sahîh değildir. Çünkü araştırma aleyhine şâhitlik etmektedir. Çünkü Muharrem ayının başı, hicretin yapıldığı sene, İskender takviminin 933 senesinin Temmuz ayının 16. günü olan Cuma günüdür. Aynı senede Yahudilerin yılbaşılarını hesapladığımız zaman Eylülün 12. günü olan Pazar günü olduğu meydana çıkar ki, bu da Safer ayının 29. gününe rastlamaktadır. Halbuki Hz. Peygamber'in Hicret'i Rebiülevvel'in ilk yarısında meydana gelmiştir. Bu durumda Buhârî ve Müslim'in ittifakla zikrettikleri hadis, hangi yönden bakılırsa bakılsın sahih olamaz. 'Cenâb-ı Hak Firavun'u o günde batırdı' sözlerine gelince, Tevrât bunun aksini söylemektedir. Firavun'un batması, Nisan'ın 21. günü olmuştur ki, o da Mayasız Ekmek Bayramı'nın (Pessah) 7. gününe rastlamaktadır. Hz. Peygamber'in Medine'ye gelmesinden sonra Yahudilerin Pessah Bayramı'nın ilki, İskender Takviminin 933. senesinin Azâr ayının 22. günü olan Salı günüdür. Bu da Ramazan'ın 17. gününe rastlamaktadır. Bu durumda rivâyet ettikleri hadisin sahîh olması için hiçbir çıkış yolu yoktur''⁽⁶⁶⁾.

Ebu'l-Hasen Ali en-Nedvî ise, el-Bîrûnî'nin bu görüşleri hakkında şunları kaydetmektedir: "el-Bîrûnî'nin bu sözleri -kuvvetli bir riyâziyeci olmasına ve ender zekâsına rağmen- birkaç faraziye dayanmaktadır. Bunlardan biri şudur: (el-Bîrûnî'ye göre) İbn Abbâs ve başkalarının zikrettikleri bu konuşma Hz. Peygamber'in Medine'ye gelişinin ilk günü cereyân etmiştir. Çünkü İbn Abbâs 'Peygamber Medine'ye gelince' veya 'Medine'ye girince' demektedir. Böyle bir faraziyeye kapıldığı içindir ki el-Bîrûnî, 'Peygamber'in hicreti Rebiulevvel'in ilk yarısında vukû buldu' demektedir. Halbuki el-Bîrûnî'nin bu vehmi hadisle az meşgul olmasından ve ashâbın ifade tarzlarını pek bilmeyişinden ileri gelmektedir. Böylesi ifadeler onların hadislerinde yaygın bir uslûbtur... Allâme İbn Hacer el-Askalânî bu hususa dikkati çekerek şöyle der: "Medine'ye gelince Yahudileri oruç tutuyor buldu"dan maksad, bu duruma vâkıf oluşu ve durum hakkında soru sorması Medine'ye gelişinden sonra olmuştur, gelmeden evvel değil, demektir. Hulâsa sözde kısaltma vardır, aslı şöyledir: Peygamber Medine'ye geldi. Âşûrâ Günü'ne kadar ikâmet etti ve o günde Yahudilerin oruç tuttuğunu gördü⁽⁶⁷⁾. Öyleyse hâdfs-i şerifte vârid olanla, takvimle tesbit edilen arasında ne tezâd var, ne de anlaşılamayacak derecede bir kapalılık. İkinci faraziye ise şöyledir: El-Bîrûnî, hadiste zikri geçen Âşûrâ Orucu'nu Yahudilerle meşhur olan Keffâret Orucu (Kippur) kabul etmiştir; yani Tishri'nin onuncu günü kabul etmiştir... Bu şekilde bir anlayış ne hadisin lafzı, ne de Tevrât'ın metniyle kâbil-i te'lif değildir. Çünkü söz konusu günde tutulan oruç,

66) El-Bîrûnî, Kitâbü'l-Asâri'l-Bâkiyye Ani'l-Kurûni'l-Hâliyye, Neşreden: Aduard Sachau, Leibzig 1923, s. 330-331; Nedvi, Dört Rûkûn, s. 196-197.

67) İbn Hacer, Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî, Beyrut (Bulak 1300 baskısından ofset) IV, 214-215.

büyük bir günâhın, tarihî, millî bir cinâyetin keffâreti, o gün ise yas ve nefse elem verme günüdür⁽⁶⁸⁾. Sahîh hadislerde Âşûrâ Günü'nün Yahudilerde bayram ve neşe günü olduğu açıklanmıştır ki bu, yukarıdaki tam tersidir⁽⁶⁹⁾. Kureyb b. Sad, Ömer'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: 'Cenâb-ı Hak, Kiyâmet'te sizden yalnız Ramazan Orucu ile Zînet Günü'nün (Âşûrâ Günü) orucunu soracaktır.' (İbn Mürdeveyh tahrîc etmiştir; Kenzü'l-Ummâl, IV, 34). Bütün bunlardan sonra kalkıp, Âşûrâ, Keffâret Günü'dür demek doğru olmaz. Çünkü o, hüzn, cezâ, zillet ve meskenet günüdür. Hadiste zikredilen Âşûrâ ise, istirahat, neşe ve süslenme günüdür. Bu hataya şarkta ve garpta El-Bîrûnî'den başkaları da düşmüş, modern hadis bilginlerinden bazıları da aynı hataya yönelmişlerdir. Yahudilerin, Âşûrâ Günü hakkında, "Allah'ın İsrailoğullarını düşmanlardan kurtardığı gündür" demeleri bu konuda ölçü olmalıdır. Bizim incelediğimiz güne bu sıfatın uygun düşmesi lâzımdır. Tevrât'ın birçok yerinde, 'Allah'ın İsrailoğullarını Firavun ve hempâlarından kurtardığı güne Abib ismi verilmiş ve daha sonra bu ad Nisan olmuştur. Büstânî'nin Genel Bilgiler ansiklopedisi'nin Abib maddesinde şöyle denilmektedir: 'Abib, yeşil mânâsına gelen İbrânîce bir kelimedir. İbrânî senenin ilk ayının adıdır. Bu adı Mûsâ koymuştur. Hemen hemen Nisan ayına denktir. Bâbil esâretinde İsrailoğulları bu adı değiştirip (çiçek ayı) anlamına gelen ve ortasında Mayasız Ekmek Bayramı bulunan Nisan adını verdiler'⁽⁷⁰⁾. Büstânî, 'Yahudilerde cârî olan aylara göre yılbaşı Tishrî ayıdır. Buna göre Abib ayı yedinci ay olmaktadır' diyor. El-Bîrûnî de bizzat bunu kabul etmiş, daha evvel de naklettiğimiz gibi şöyle demiştir: 'Firavun'un batması Nisan'ın 21. günü olmuştur ki, o da Mayasız Ekmek Bayramı'nın yedinci günüdür.' Bu hususta inceleme yapan kimse, bu nasları gözden geçirdikten ve Yahudi şeriatını, tarih ve âdetlerini inceledikten sonra görür ki, Âşûrâ Günü'ne en fazla benzeyen gün, Abib veya Nisan ayının ortasına rastlayan gündür ki, Yahudilerin bayram yapıp eğlendikleri ve İsrailoğulları'nın Mısır'dan çıkıp, Firavun'un battığı gündür. Nitekim Tevrât'ta şöyle denilmektedir: 'Mayasız Ekmek Bayramı'nı tutacaksın. Sana emrettiğim gibi, Abib ayında muayyen vakitte, yedi gün mayasız ekmek yiyeceksin. Çünkü Mısır'dan Abib ayında çıktın.' Yine Tevrât'ta, 'Çünkü Rab, kuvvetli elle seni Mısır'dan çıkardı ve yıldan yıla muayyen vaktinde bu kanunu tutacaksın'⁽⁷¹⁾. Bu günün, Hicret'in ikinci senesinde Arâbî aylardan Muharrem'in onuna rastlayıp, aynı senede Ramazan Orucu'yla nesholunmuş olması tercihe şâyân görülmüştür. Kameri hesabı ve Arâbî takvimi, Şemsî Hesâba ve Yahudi takvimine uygulamak tahmînî bir tatbiktir. Sebebi de İslâm'dan evvel Arapların Haram Ayları'nı istedikleri gibi bozmalarıdır. İslâmîyet'ten sonra da aynı durum, Cenâb-ı Hakk'ın: 'Haram aylarını geciktirmek ancak küfürde artış sebebidir. Onunla kâfirler şaşırtılır' ayetini inzâl buyurmasına kadar devam etmiştir. ...Arâbî takvim büyük sarsıntılar geçirmiştir. Onda doğruyu bulmak ve mücerred hesapla çok eskiden esasa dönebilmek hemen hemen imkânsızdır.

68) Tevrât, Sayılar, bâb: 20; Levililer, 16/29-31; 23/26-28.

69) Buhârî, Sahîh, II, 251; Müslim, Sahîh, II, 796.

70) Tevrât, Çıkış, 12/18.

71) Çıkış, 13/9-10, 34/18.

Binâenaleyh İslâm'da ayrı, Câhiliye devrinde ayrı olan ve birçok değişiklikler geçirmiş bulunan takvime ve takdîri hesaba dayanıp da müstefiz hadislerin sıhhatinde şüpheye düşmek doğru olmaz. Âşûrâ Orucu'nu yalnız Medine Yahudilerinin tutmuş olmaları da mümkündür. Çünkü Araplar, büyük olaylara sahne olan o günde ta'zim olsun diye oruç tutmuşlardır⁽⁷²⁾. Yahudilerin zaman ve mekân farklılıklarına göre değişen, bir kısmının tutup bir kısmının tutmadığı oruçları ve bu oruçlarla ilgili âdet ve hükümleri vardı. Nitekim Yahudi Ansiklopedisi'nde, 'Çok eskidenberi Yahudilerin oturdukları yer ve iklimlere göre değişen, halkın tuttuğu mahalli oruçlar vardır. Yahudi tarihinde meydana gelmiş birçok olay ve mâtemlerin hâtırası için bazı Yahudi zümrelerinin tutup, bazılarının tutmadığı oruçlar da vardır' denilmektedir. Durum bu olduğuna göre, Âşûrâ Orucu'nun ve Arâbî aylardan ilki olan Muharrem'in O'nunda tutulmasının Arabistan Yahudileri'nin özelliklerinden olması da uzak ihtimal değildir. Bunun için Yahudi kaynaklarının bu hususta sustuklarına şahit olmaktayız. Diğer taraftan araştırmacıların çoğu, Âşûrâ Orucu'nu dünya üzerindeki bütün Yahudilerin tuttıkları Keffâret Orucu'na hamletmekte ve bu yüzden de bu konudaki hadislerin sıhhatinde şüpheye düşmektedirler. Halbuki bu, Hicâz'da yaşayan ve buldukları çevrenin kültür ve âdetlerinden müteessir olan Arabistan Yahudileri hakkında gereken mâlûmâta sahip olamamaktan ve çeşitli asır ve mekânlarda yaşamış olan Yahudilerin gelenek ve göreneklerini tam mânâsıyla bilememekten ileri gelen acele olarak verilmiş bir hükümdür"⁽⁷³⁾.

Burada, "Nesi'" uygulamasının sadece Câhiliye devri Araplarında değil, Yahudiler'de de mevcut olduğunu kaydetmemiz konumuz açısından yerinde olacaktır. Nitekim el-Bîrûnî'nin kendisi, "nesi'" uygulamasının Araplar'a Yahudiler'den geçtiğini kaydetmektedir⁽⁷⁴⁾. Bu durumda, el-Bîrûnî'nin yaptığı gibi adigeçen hadislerin sahîh olmadığını Matematik'ten yararlanarak söyleyebilmek, sadece Câhiliye Araplarının nesî uygulaması dolayısıyla değil, Yahudiler'deki nesî uygulamasından dolayı da pek mümkün olmasa gerektir. El-Bîrûnî'nin tenkîd ve yanılmasına sebep olan hadisler İbn Abbâs'tan (r.a.), daha önce kaydettiğimiz ve Caetani'nin mevsûk kabul etmediği hadisler de Hz. Âişe'den rivâyet edilmişlerdir. İbn Abbâs (r.a.), Peygamberimiz'in (s.a.v.): "Âşûrâ Orucu'nu tutunuz, ondan bir gün önce ve sonra da oruç tutarak Yahudiler'e muhalefet ediniz"⁽⁷⁵⁾ buyurduğunu nakletmektedir. Yine İbn Abbâs (r.a.), "Rasûlullâh (s.a.v.), Âşûrâ Günü oruç tuttuğu ve bu orucun tutulmasını emrettiği zaman sahâbiler: '-Ya Rasûlullâh! Bu, Yahudilerin ve Hristiyanların ta'zim etmekte buldukları bir gündür' dediler. Bunun üzerine Rasûlullâh (s.a.v.): '- Gelecek sene olduğu vakit, inşallah bizler, dokuzuncu gün de oruçlu bulunuruz' buyurdu. İbn Abbâs, gelmekte olan sene henüz gelmeden Rasûlullâh vefât etti, demiştir"⁽⁷⁶⁾. Böylece Rasûlullâh (s.a.v.), aslı meşrû olan Âşûrâ Orucunu ilga etmemiş, ancak yine meşru olan bir uygulama takip ederek Âşûrâ'dan bir gün evvel ve birgün sonra da oruç tutulmasını emretmiş, bu

72) Müslim, Sahîh, II, 792, 793.

73) Nedvi, age., s. 197-204.

74) El-Bîrûnî, age., s. 11-12, 52 vd.

75) A. b. Hanbel, Müsned, I, 241.

76) Müslim, Sahîh, II, 797-798; Ebû Dâvud, Sünen, II, 818-819.

şekilde Yahudilere benzenilmemesini sağlamıştır. Hal böyleyken, daha önceki dinlerde meşrû olan hususları tasvib etti, diye birçok hücum ve temelsiz iddialara mâruz kalan, ilâhi vasfı olduğuna inanılmayarak, Yahudilik ve Hristiyânlık'tan adapte edildiği iddia edilen İslâm Dini, benimseyip benimsememekte serbest bırakıldığı bu gibi konularda Yahudi ve Hristiyânlara muhâlefet etmeseydi, acaba daha hangi hücum ve iddialara mârûz kalırdı? Bunu kestirmek zor değildir.

Sonuç olarak, İslâm Orucu'nun menşeinin Yahudilik ve Hristiyânlık'ta değil, bu oruç ibâdetini müslümanlardan evvel gelip geçmiş milletlere de farz kılan Yüce Allah'ın buyruklarında aranması gerektiği açıktır.

